

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Skjøtselsplan for Utsetøya kystlynghei, Hitra kommune, Trøndelag Fylke

NIBIO RAPPORT | VOL. 7 | NR. 185 | 2021

Liv Guri Velle og Pål Thorvaldsen
Divisjon for matproduksjon og samfunn

TITTEL/TITLE

Skjøtselsplan for Utsetøya kystlynghei, Hitra kommune, Trøndelag Fylke

FORFATTER(E)/AUTHOR(S)

Liv Guri Velle, Pål Thorvaldsen

DATO/DATE:	RAPPORT NR./ REPORT NO.:	TILGJENGELIGHET/AVAILABILITY:	PROSJEKTNR./PROJECT NO.:	SAKSNR./ARCHIVE NO.:
29.11.2021	7/185/2021	Åpen	52526	21/00612
ISBN:	ISSN:	ANTALL SIDER/ NO. OF PAGES:	ANTALL VEDLEGG/ NO. OF APPENDICES:	
978-82-17-02956-4	2464-1162	42	2	

OPPDRAAGSGIVER/EMPLOYER:

Oppdragsgiver

Statsforvalteren i Trøndelag.

KONTAKTPERSON/CONTACT PERSON:

Kontaktperson

Simon Heier

STIKKORD/KEYWORDS:

Skjøtselsplan, kystlynghei, Utsetøya

FAGOMRÅDE/FIELD OF WORK:

Kulturlandskap og biomangfold

SAMMENDRAG/SUMMARY:

Skjøtselsplanen gir faglige anbefalinger for restaurering og skjøtsel av den sterkt trua naturtypen kystlynghei på Utsetøya i Hitra kommune basert på en samlet vurdering av lokalitetens økologiske tilstand og verdi. Grunnlaget for disse verdiene ble fastlagt gjennom feltbefaring og intervjuer med grunneier og de som har beitedyr i området. Rapporten er delt inn i to hoveddeler. Første del gir en kort beskrivelse av naturtypen. Andre del er rettet mot den som skal utføre skjøtsel og forvaltningen, og omhandler naturgrunnlaget og dagens drift i området, samt beskrivelsen av konkrete restaurerings- og skjøtselstiltak innenfor lokaliteten.

LAND/COUNTRY:

Norge

FYLKE/COUNTY:

Trøndelag

KOMMUNE/MUNICIPALITY:

Hitra

STED/LOKALITET:

Utsetøya

GODKJENT /APPROVED

Anders Nielsen

PROSJEKTLEDER /PROJECT LEADER

Pål Thorvaldsen

NAVN/NAME

NAVN/NAME

NIBIO

NORSK INSTITUTT FOR
BIOØKONOMI

Innhold

1	Generelt om kystlynghei.....	4
1.1	Ulike typer kystlynghei	4
1.2	Geografiske variasjoner av kystlynghei	5
2	Om Utsetøya naturgrunnlag og dagens drift	6
2.1	Kort områdebeskrivelse av Utsetøya.....	6
2.2	Driftsbeskrivelse	10
3	Skjøtsel av Utsetøya – beskrivelse av planlagte tiltak	14
3.1	Generelt om skjøtsel av kystlynghei	14
3.2	Beiting og dyrehold i kystlynghei.....	14
3.3	Lyngsviing	16
3.4	Restaurering av kystlynghei.....	16
3.5	Mål for skjøtsel på Utsetøya.....	17
3.6	Planlagte skjøtselstiltak på Utsetøya	19
3.6.1	Beiterelaterte tiltak	19
3.6.2	Planer for sviing.....	20
3.6.3	Planlagte restaureringstiltak	22
3.6.4	Andre planlagte skjøtselstiltak	23
3.7	Oppfølging av skjøtselplanen.....	24
4	Mer informasjon	25
5	Detaljert beskrivelse av naturtypene på lokaliteten	26
6	Kilder.....	30
7	Ortofoto/kart	31
8	Bilder.....	32
9	Artsliste.....	36
10	Veiledning til skjøtselsplanskjemaene.....	37
	Vedlegg.....	43

1 Generelt om kystlynghei

Kystlynghei er en flere tusen år gammel naturtype som er dominert av røsslyng. Naturtypen har blitt til i de ytterste, oseaniske strøkene langs kysten der klimaet er så mildt at småfe har kunnet gå ute hele året, eller det meste av året. Om sommeren har også storfe beitet i lyngheia, og lyng ble slått til vinterfôr. For å skape godt beitegrunnlag ble lyngheiene svidd slik at det oppsto en mosaikk av gras- og urtevegetasjon (på nysvidde arealer) og lyngvegetasjon. Røsslyng er en vintergrønn dvergbusk som beites hele året, men er viktigst som fôrplante om seinhøsten og vinteren. Grasvegetasjonen er først og fremst vår- og sommerbeite, men særlig starr kan spille en viktig rolle vinterstid. Selv om det er mange trekk i driftsmåten som er relativt ensartet, varierer både bruken og utformingen av kystlyngheia fra sør til nord og fra øst til vest.

Røsslyng er en viktig art i kystlyngheia.

Kystlyngheiene har spilt en viktig rolle i ressursutnyttelsen langs kysten og utgjorde tidligere ca. 2 % av landarealet i Norge. De strekker seg fra Lofoten i Nordland til Kragerø i Telemark. Det er også lynghei på noen få øyer i ytre Oslofjord, bl.a. på Hvaler i Østfold. Lyngheidriften har gått sterkt tilbake i løpet av 1900-tallet. Når driften reduseres eller opphører, gror lyngheiene igjen. Også skogplanting, gjødsling, oppdyrking, nedbygging og nitrogennedfall utgjør trusler mot gjenværende arealer, og kystlynghei er nå en sterkt truet naturtype (Norderhaug & Johansen 2011). Tradisjonell drift med helårsbeiting, eller beiting store deler av året, og lyngsviing er en forutsetning for opprettholdelse av kystlynghei.

Naturtypen kystlynghei inngår i kystlandskapet i en mosaikk med en rekke andre naturtyper slik som semi-naturlig eng- og strandeng, strandberg og myr. Det norske kystlyngheilandskapet utgjør en del av et større lyngheilandskap som finnes langs atlantehavskysten sør til Portugal. I Norge, som i resten av det europeiske kystlyngheiområdet er lyngheia på sterk tilbakegang. Norge har verdens nordligste kystlyngheier og dermed et spesielt ansvar for å ivareta disse. Variasjoner i miljøvariabler (kalkinnhold, uttørkingsfare og vannmetning) danner grunnlag for en rekke grunntyper av kystlynghei, og variasjoner i bruk (lyngsviing og beiting) øker kompleksiteten i artssammensettingen og diversitet. Tiden etter lyngsviing kan deles inn i fire ulike faser; pionerfase, byggefase, moden fase og degenererende fase, og enkelte arter kobles spesifikt til noen av disse fasene. Nybrent kystlynghei med lyng i pionerfasen inneholder en del urter og gras, mens gammel lynghei (30-50 år) ofte er meget artsfattig og har et velutviklet mosedekke. Selv om lynghei generelt regnes som et relativt sett artsfattig økosystem er det totale biologiske mangfoldet knyttet til hele lyngheisyklusen betydelig. Som i de fleste andre semi-naturlige økosystemer øker også arts mangfoldet, spesielt av de skjøtselsavhengige artene, med kalkinnholdet i jorda (pH).

1.1 Ulike typer kystlynghei

Kunnskapen om variasjonen i kystlyngheivegetasjonen er under utvikling. Det nyeste systemet for beskrivelse av variasjonen i norsk natur, Natur i Norge (NiN), deler kystlynghei på grunnlag av kalkinnhold, uttørkingsfare og vannmetning inn i tolv grunntyper: Kalkfattig bakli-hei, kalkfattig kystlynghei, kalkfattig tørr kystlynghei, kalkfattig fuktig kystlynghei, intermediær bakli-hei, intermediær kystlynghei, intermediær tørr kystlynghei, intermediær fuktig kystlynghei, svakt kalkrik kystlynghei, svakt kalkrik tørr kystlynghei, sterkt kalkrik kystlynghei, sterkt kalkrik tørr kystlynghei (Halvorsen et al. 2015).

I tillegg til røsslyng er bl.a. blåbær, flekkmarihånd, tyttbær, krekling, smyle, kornstarr, tepperot og skrubbær vanlige arter i norske kystlyngheier. Kalkrik kystlynghei skiller seg fra den kalkfattige ved et høyere innslag av kalkrevende arter som flekkmure, blåstarr, reinrose, vill-lin, fjellfrøstjerne og orkideer. Bakliheier, som ofte er nord- og østvendte, gjerne i humide skråninger, har typiske arter som bjørnekam, revebjelle, ormetelg, blåbær og blokkebær. Kystlynghei med høy uttøringsfare har gjerne arter som heigråmose, melbær, kveinarter, finnskjegg og gulaks. Kystlynghei med høy vannmetning skiller seg fra tørrere grunntyper ved et framtrædende innslag av fuktrevende arter og myrarter som klokkeling, blokkebær, rome og bjønnskjegg.

Nedenfor finner du en kort beskrivelse av karakteristiske trekk for kystlynghei i sør, vest og nord. For å ivareta det biologiske mangfoldet er det viktig å ivareta lyngheier som representerer variasjonen langs hele kysten i tillegg til variasjonen i lokale komplekse miljøvariabler.

1.2 Geografiske variasjoner av kystlynghei

Sør-Norge

Det meste av kystlyngheiene i sør er relativt tørr kystlynghei, fukthei er sjeldnere. I de sørlige heiene forekommer klokkesøte langs kysten fra Lindesnes til Stavanger. I sørhellende lyngheier på litt næringsrik grunn kan man finne en del andre urter som blodstorkenebb, fagerperikum, kystmaure og firtann. På Lista og Jæren finnes det fortsatt en meget spesiell lyngheitype: lynghei som er et suksesjonstrinn mellom marehalmdyne og skog. De domineres av røsslyng, krekling, krypvier, marehalm og sandstarr.

Vest-Norge

Kystlyngheiene i vest dvs. fra Rogaland til Møre og Romsdal, har størst utstrekning i vest-øst-retning og for hundre år siden gikk lyngheia her langt inn i fjordene. I dag dominerer imidlertid lyngheia først og fremst de ytterste øyene og de ytre fjordstrøkene. Her finnes arter med høye krav til fuktighet og lang vekstsesong. Klokkeling, som vokser i fuktigere områder enn røsslyng, er vanlig her, og purpurlyng, som er frostømfintlig, finnes i en smal stripe ytterst på kysten til Sunnmøre. En rekke arter med vestlig utbredelse i Norge har lyngheia her som sitt viktigste habitat, for eksempel vestlandsvikke, lyngøyentrøst, fagerperikum, heiblåfjær og kystmyrklegg. Artsmangfoldet synker fra vest mot øst på grunn av at de klart vestlige artene faller ut.

Midt- og Nord-Norge

Fra Trøndelag til Nordland, dominerer fukthei på grunn av mye nedbør og lav temperatur. Torvdybden kan være flere desimeter og overgangen mot myr er glidende. Krekling blir et stadig vanligere innslag nordover og kan bli mer dominerende enn røsslyngen. Siden den har lavere beiteverdi kan det skape problemer i områder med vinterbeiting. Slåttstarr og torvull er også vanlige. Fra Sunnmøre og nordover minker innslaget av vestlige arter, mens innslaget av nordlige arter og fjellarter øker, som for eksempel dvergbjørk, rypebær og molte. Tørrhei (høy uttøringsfare og lav vannmetning) kan forekomme i sørhellinger og på arealer med skrint jordsmonn. Her øker andelen av urter og gras som tepperot, engkvein og rødsvingel, og melbær er et karakteristisk innslag. Den norske kysten domineres av fattige bergarter, men nordover finnes det innslag av kalkrike bergarter som gir rik hei med innslag av kalkrevende arter. Også på skjellsand kan det utvikles slik rik hei.

2 Om Utsetøya naturgrunnlag og dagens drift

2.1 Kort områdebeskrivelse av Utsetøya

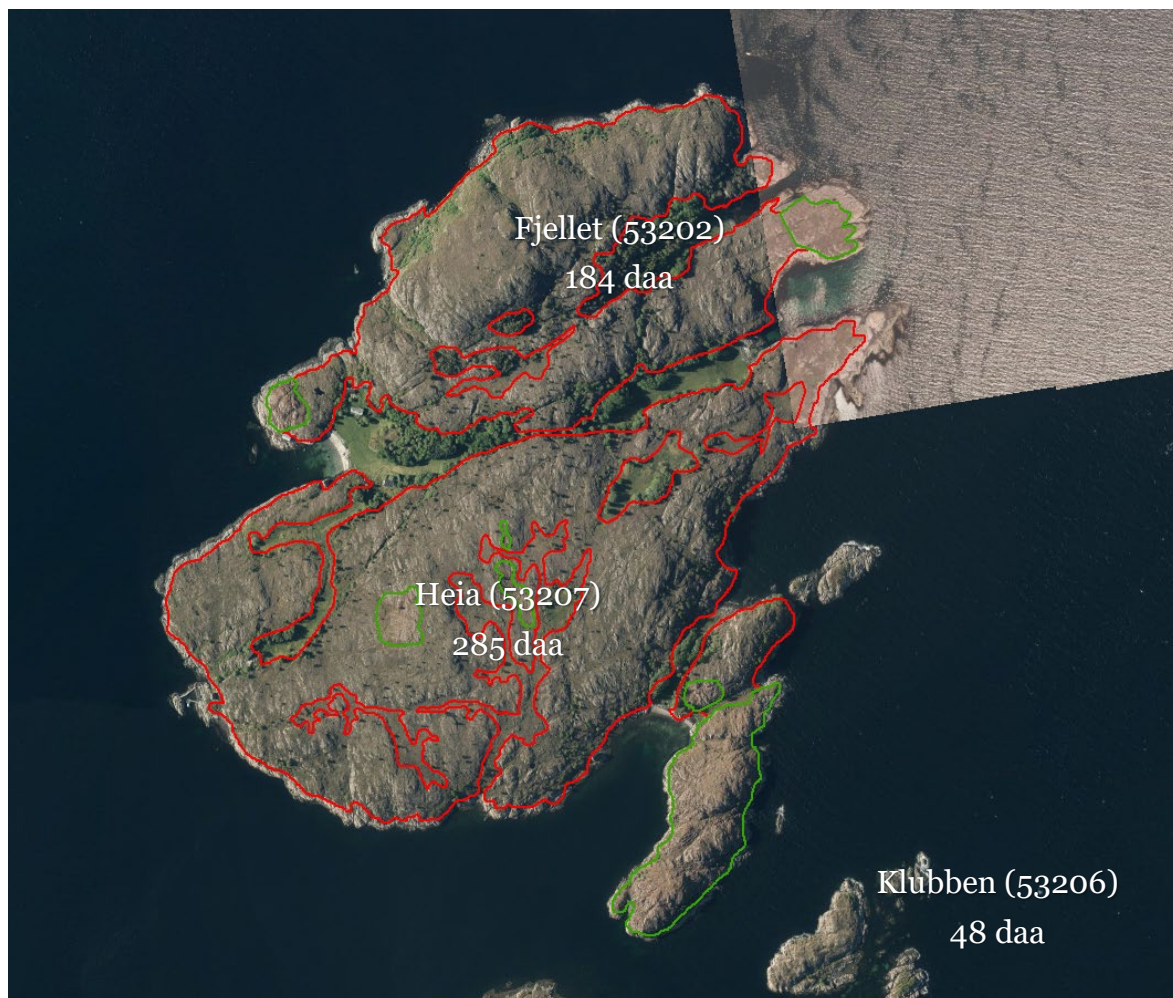
Generell beskrivelse av lokalitetens naturgrunnlag med vekt på naturtypesammensetning. Utarbeides av fagkyndig kartlegger. Veiledning finnes i kapittel 10.

Utsetøya ligger i Hitra kommune, nord for Børøysund. Lokaliteten ligger i sørboreal vegetasjonssone, og i sterkt oseanisk vegetasjonsseksjon (Moen, 1998). Berggrunnen består av dioritt som generelt er en kalkfattig dypbergart. Terrenget er småkupert, med vekslinger av bart berg og vegetasjon, og det høyeste punktet, Fjellet, er 66 meter. I vikene er det områder med tidligere dyrka mark, og på høydedraga er det kystlynghei (T34 -C-2, kalkfattig kystlynghei, NiN 2.0). Det er en del skog og gjengroing i forsenkningene, både naturlige arter og noen fremmedarter. Hele øyen, med unntak av fire inngjerdede fritidseiendommer, beites av gammelnorsk sau. Driften utføres av Fosen Folkehøyskole, som har hatt dyr på beite på øyen siden 1991. Utsetøya har hatt skjøtelsesplan siden 2016 (Back, O. 2016), og planen revideres i 2021. Utsetøya har hatt dokumentert bosetting fra tidlig på 1700-tallet, og med et stort våningshus fra 1892, som fortsatt er på øya og i godt hold. Siste driver flyttet fra øya i 1938, og øya ble brukt som beite for norsk kvit sau i en tid etter dette. Bruken ble så gjenopptatt i 1991, og det ble i igangsatt helårsbeiting med gammelnorsk sau, rydding av busker og kratt og uttak av trær, og i 2015 ble det svidd lyng på fem steder på øya. Vegetasjonssammensetningen i kystlyngheia består av typiske arter for fattig heivegetasjon; røsslyng, blåbær, blokkebær, skogstjerne, tepperot, torvull, smyle, engkvein, finnskjegg og heigråmose.

sammen disponerer sauen 576 daa kystlynghei.

Til

Figur 2. Kystlyngheilokalitetene på Utsetøya. Kystlyngheias avgrensning er markert med rødt. De delene som er markert med grønt er områder som nylig har blitt svidd. Til sammen er det 517 daa kystlynghei på Utsetøya.

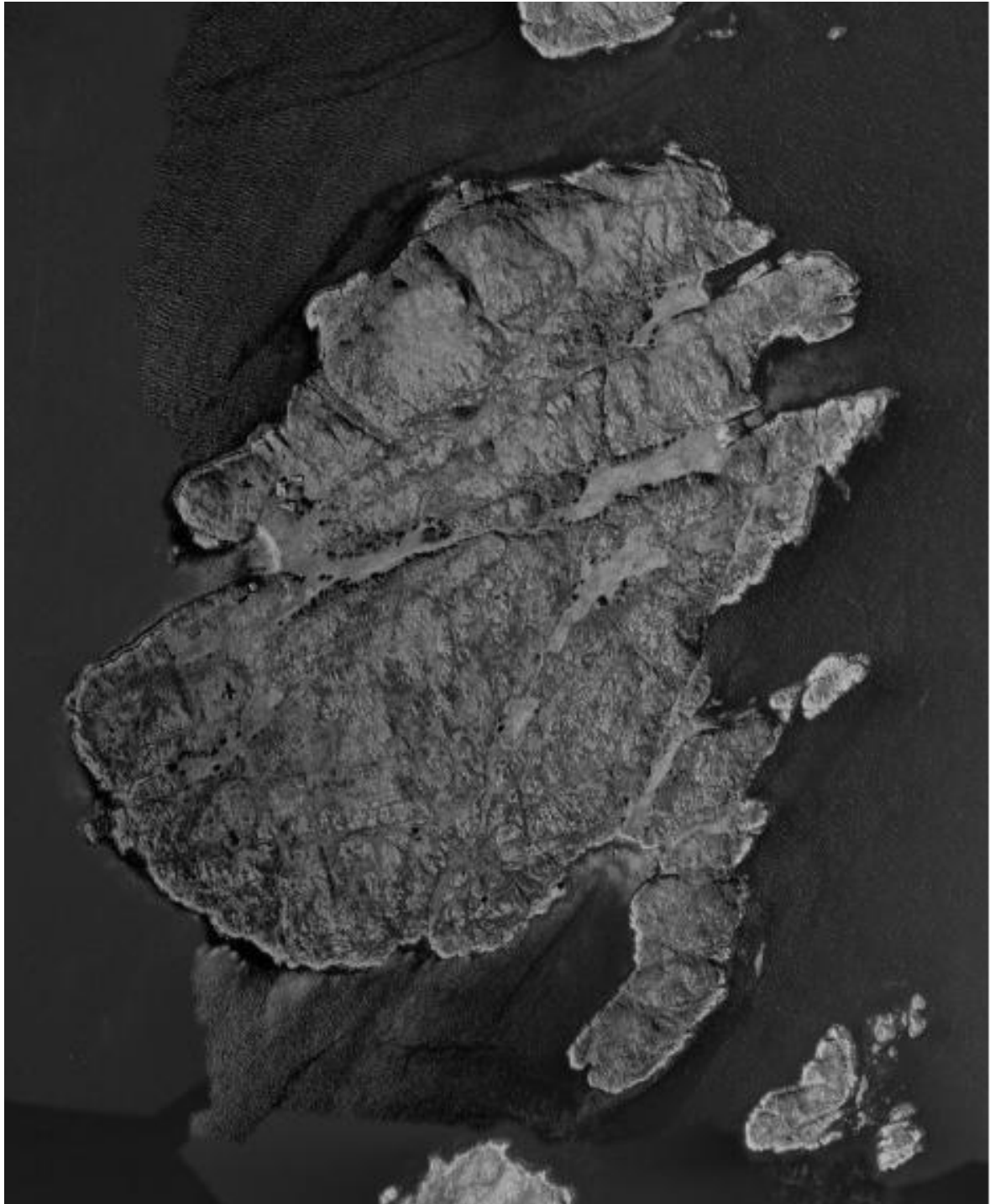

Foto fra Kartverket.

2.2 Driftsbeskrivelse

<p>Dato for utarbeiding av driftsbeskrivelse:</p> <p>21.10.2021</p>
<p>Beskriv dagens beite (ev. tegn inn på kart):</p> <p>Hele øya benyttes som beite, med unntak av fire fritidseiendommer, som er gjerdet inne. Beitedyra har dermed tilgang både på store kystlyngheiområder, de tidligere innmarksarealene, samt skogspartiene.</p>
<p>Hvor mange dyr beiter på de ulike beiteområdene:</p> <p>Det går 24 morder og 1 vær på helårsbeite på øya. Opprinnelig har dyretallet vært 25 morder og en vær siden 1991. Beitetrykket ble tatt ned til 21 morder og en vær etter vintertørkeperioden i 2014, men gradvis økning er i gang.</p>
<p>Beskriv nåværende opplegg for sviing (Hva har du svidd, når ble det svidd, ev. tegn inn på kart):</p> <p>Det ble brent lyng på fem områder på Utsetøya i 2015. Totalt ble det brent 65 daa, der Klubben var det største arealet med om lag 30 daa. Brente områder er tegnet inn med grønne avgrensninger i figur 2. Ulike årsaker har forhindret lyngsviing etter dette, men det er ønskelig å komme i gang med sviing igjen. Dette er viktig, ettersom lyngheia har kommet i sein moden fase flere steder, og i tillegg fortsatt er noe tørkeskadet. Lyngen i de svidde områdene har god kondisjon og utgjør i dag fine beiter. Observasjoner beskrevet i forrige skjøtelsplan (Back, 2016), viser at røsslyngen hadde god rekruttering etter sviingen i 2015, og disse svidde områdene er i dag i overgangen mellom pioner- og byggefase, og utgjør gode beiter.</p>
<p>Har du gjort andre skjøtselstiltak enn beiting og sviing:</p> <p>Det har blitt fjernet busker og kratt, samt trær på øya. Dette skjer gjennom årlige dugnader, hvor enkelttrær sages ned og fjernes, og busker dras opp og brennes. Det blir tatt ut ca 10 trær årlig på disse dugnadene, i tillegg til busker. Gamle flyfoto (figur 3) viser at om man går tilbake i tid til eksempelvis 1967 var landskapet mye åpnere enn i dag. Det samlede inntrykket fra Fosen Folkehøgskole er at øyen har blitt åpnere over tid etter at de har satt i gang skjøtsel, og at kombinasjonen av beiting og den manuelle fjerningen av trær, busker og kratt forhindrer at gjengroing akselererer. Det er likevel et behov for at dette arbeidet intensiveres i tiden framover. Det er særlig fremmedarter og furu som bør tas ut.</p>

Vet du hvordan området har vært skjøttet tidligere (beiting, lyngslått, sviing eller annet)?

Beitebruken på Utsetøya går langt bakover i tid. Skriftlige kilder viser til bosetting allerede tidlig på 1700 tallet, men det er kanskje også eldre bosetting på øya (Back, 2017). I 1938 flyttet siste fastboende fra øya. Utsetøya ble i en periode beitet av norsk kvit sau etter dette, før bruken opphørte. Driften ble så tatt opp igjen i 1991 av Fosen Folkehøyskole, og tradisjonen med helårsbeiting med gammelnorsk sau ble startet opp på ny.

I skjøtelsesplanen fra 2016 kan man lese at det ikke har blitt funnet så mye informasjon om dyretall på Utsetøya i de historiske kildene, men at tradisjonen sier at det var en husmannsplass i Bugen og at datteren på gården fikk en husmannsplass i Grindafaret da hun giftet seg i 1853. På Grindfaret hadde de 2 kyr og 8 sauer, litt innmark og fritt beite i utmarka. I tillegg ble det fora med tang og tare og fiskeavfall (Back, 2017, Utseth 1989). Slekta på Utsetøya og Grindfaret, med gårdsovertagelser bakover i tid er beskrevet i Hitraboka: Gårds- og slektshistorie, Sandstad sokn. Se s. 46-50 (Utseth, 1989). Boka er tilgjengelig digitalt gjennom nasjonalarkivet.

Er det noe med dagens skjøtsel (antall dyr, kvalitet på beiteområdene) du mener bør endres?

Beitetrykket i kystlynghei på øya fremstår noe lavt, ettersom det er såpass høy grad av gjengroing. Det anbefales at antall dyr på vinterbeite legges på om lag 26 dyr, slik som det har vært praktisert over tid. Etter hvert som beitekvaliteten på vinterbeiteressursene øker med mer sviing, må dette tallet revurderes ved neste skjøtelsesplan. Beitetrykket på sommerstid anbefales å økes. Det vil være mest aktuelt å sette ut flere småfe i sommerhalvåret, ettersom det av praktiske grunner er vanskelig å få utover storfe grunnet manglende kai. Fosen Folkehøgskole vurderer å sette ut på noen geit. Med tanke på kulturlandskapspleie, er dette tilrådelig, men kombinasjoner av sau og geit på felles beite må avklares med Mattilsynet, og i tillegg må man se til at geita ikke forringer steingarder eller andre kulturminner. Det må også sikres rundt frukttrær, hassel og andre treslag som er utsatt for barkgnag fra geit.

Må skjøtselen ta spesielle hensyn i området (sjeldne arter, hekkende rovfugler, andre hekkende fugler, problemarter, kulturminner, vern etc.)?

Nei

Beskriv rutiner for tilsyn og sanking:

Dyra har ukentlig tilsyn, og i perioder også hyppigere enn dette. Tilsynet utføres av ansatte og elever ved Fosen Folkehøgskole, ressurspersoner som samarbeider med skolen, og en av hytteeierne som bor på øya i lengre perioder.

Sankingen av dyr skjer to ganger årlig, dette er i månedsskiftet mai/juni og i september. Da får dyrene flått- og snylterbehandling, det utføres veging, holdvurderinger og man sjekker dyra sin generelle helsetilstand. Om våren merkes alle lam, dyra nappes/klippes og på høsten tar man ut de dyra som skal slaktes.

Utskiftning av snyltermedisin med jevne mellomrom for å unngå resistens, skjer i samarbeid med veterinær (Fosen folkehøgskole tar kontakt).

Beskriv tilgang til ly på beite:

Det er flere gode steder på øya hvor dyra kan søke ly. Dette gjelder både i naturlige forsenkinger mellom bergknauser og i viker, samt inne i skogsholta. I tillegg har dyra tilgang til «sauetjøset» som ligger øverst i Vikja.

Beskriv rutiner for eventuell nødfôring og plassering av fôrplass:

Vinterfôret består av høyballer som fraktes til øya hver høst og lagres. Dyra gis ekstra fôr ved behov, og man sparer ikke på tilgangen dersom dette er nødvendig. Går man tom for fôr fraktes dette utover på øya på vinterstid, og fôret er ikke mangelvare. Det er ikke vanskelig å legge til med båt i naturhavna på øya. Fôringa skjer på faste plasser, og dyra kjenner disse.

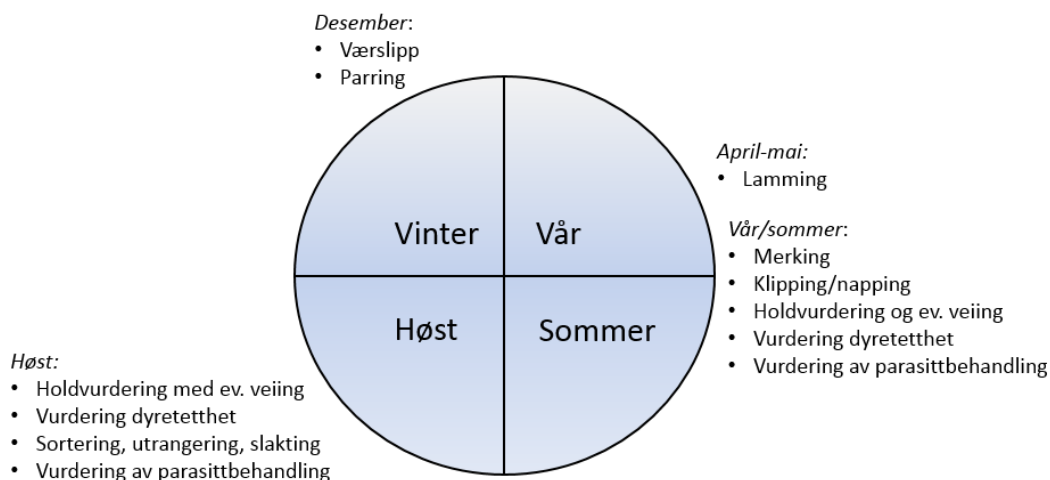
Beskriv vanntilgang til dyra på beite:

Det er god vanntilgang på øya, ettersom øya har flere vannkilder. Til sammen finnes det 13 dammer og flere små bekker. Skulle det mot formodning bli veldig kaldt på øya, legges det til rette for at dyra får vann.

Relevante tillatelser fra Mattilsynet (for eksempel dispensasjon til «utegang uten tjenlig oppholdsrom»):

Det søkes om dispensasjon hvert femte år. I tillegg rapporteres slaktevekter og en kort beskrivelse av årets drift til Mattilsynet i desember hvert år.

Driften gjennom året – legg til aktiviteter:

De fleste dyra i besetninga slipper ulla. Denne ulla sorteres, og sendes til Selbu spinneri. Ull blir tatt tilbake og brukes til aktiviteter og undervisning på skolen.

Har dere ønsker eller mål for de neste 3-5 år som det skal tas hensyn til?

- Det er ønskelig at beitetrykket økes noe om sommeren de kommende år.
- Det er ønskelig at man får brent mer kystlynghei, og gjerne i form av at det arrangeres kurs i sviing på øya. Her anbefales det å fokusere på områder med første- og andre prioritet jf. figur 4.
- Det er ønskelig at man fortsetter å ta ut trær, busker og kratt. Dette gjelder også før en svir av område med 3. prioritet jf. figur 4.

Andre kommentarer:

Fosen Folkehøgskole er opptatt av å se helheten i kulturlandskapet på Utsetøya. Derfor er det også viktig å få åpnet de gamle grøftene rundt innmarka, og få den gamle innmarka til å bedre kvaliteten sin noe. Dette har skjedd gjennom manuell oppgraving av grøfter, siden det ikke er ønskelig med tyngre kjøretøy på øya. Innmarksareal skal ikke gjødsles med kunstgjødsel eller sås i med nye frøblandinger. Det finnes en rekke stengarder på øya, inkludert rundt det som trolig har vært en gammel hagemark. Det er ønskelig fra skolens side at tidligere utmark og innmark, med kulturmiljø ses i sammenheng og tas vare på.

3 Skjøtsel av Utsetøya – beskrivelse av planlagte tiltak

3.1 Generelt om skjøtsel av kystlynghei

Kystlyngheiene er skapt ved rydding av skog, lyngsviing, beiting og lyngslått. De har utviklet seg gjennom gjensidig påvirkning mellom lynghei og beiting, først og fremst med gammelnorsk sau, men også med geit og sommerbeiting med storfe. Helårsbeite med gammelnorsk sau ansees som den viktigste driftsmåten for å ta vare på kystlynghei. Ved innsiktsfull drift kan en også skjøtte kystlynghei ved beiting med spælsau, norsk kvit sau eller andre saueraser fra tidlig vår til sein høst, og tidvis vinterbeiting kombinert med tilleggsføring når forholdene tilsier det. Storfe som kviger, sinkyr (kyr i tørrperioden), ammekyr med kalv samt kastrater kan beite i kystlynghei om sommeren når det inngår strandeng eller andre arealer med gras- og halvgras i tilstrekkelig omfang i beiteområdet som helhet.

3.2 Beiting og dyrehold i kystlynghei

Beiting er viktig for ivaretagelsen av kystlyngheiene, og i snøfattige og vintermilde kyststrøk med kystlynghei finner man former for utegangerdrift. Hold av dyr, uansett driftsform, krever at man følger tilhørende regelverk, se www.lovdatab.no. Utegangerdrift er omtalt spesifikt flere steder i regelverket, med både egne tilpasninger og med dispensasjoner fra hovedregelverket mot at enkelte vilkår holdes. Av viktige regelverk å sette seg inn i, kan man trekke frem: «Lov om dyrevelferd» (Dyrevernova), «Forskrift om velferd for småfe», «Forskrift om velferd for produksjonsdyr», «Forskrift om merking, registrering og rapportering av småfe» og «Forskrift om bekjempelse av dyresjukdommer». Dispensasjon om «utegang uten tjenlig oppholdsrom» krever tillatelse fra Mattilsynet.

For å kunne tilpasse dyretallet til beitegrunnet, må beitegrunnet vurderes. Beitegrunnet påvirkes av variasjoner i både naturforhold og hevd, og må derfor vurderes for hvert enkelt beite. Ofte inngår det flere naturtyper i det samlede kystlandskapet som beites, noe som også bør tas inn i den totale vurderingen av dyretallet. Dette kan være strandenger som er gode vår- og sommerbeiter, eller myr som kan ha viktige halvgress og starr utover høst og vinter. Kystlynghei i god hevd utgjør gode beiter, og inneholder helst vekslinger av røsslyng i både pionerfase, byggefase og moden fase. Dette gjør at beitedyrene kan veksle mellom røsslyngplanter av ulik alder og høyde. Beitekvaliteten til røsslyngen varierer med alder, og særlig gammel, forvêdet og skadet røsslyng forringer beitene mye. En del kystlyngheier finnes i vekslinger med mye bart berg, mens andre lyngheier danner tette tepper hvor røsslyngen har et høyt dekke. Både dekning og kvalitet på røsslyng tas med i beregningen av dyretall per arealenhet.

I «Forskriften om velferd for småfe», omtales utegangerdrift spesielt, og i § 18 «Unntak fra kravet om tjenlig oppholdsrom – utedrift», kan oppsummeres i følgende viktige punkt:

- 1) *Dyretallet skal tilpasses beitegrunnet.*
- 2) *Eier eller annen med ansvar for dyrene skal ha mulighet til raskt å skaffe tilstrekkelig og egnet fôr i tilfelle situasjoner der beitet ikke gir tilstrekkelig næring.*
- 3) *Det skal etableres fôringsplass som gjør det mulig å fôre dyrene på en god måte.*
- 4) *Terreng og vegetasjon skal gi tilstrekkelig ly, og dyrene skal ha beskyttende ullfell i kalde årstider.*
- 5) *Det skal etableres innhengning som gjør det mulig å samle dyrene.*
- 6) *Dyrene skal samles når det er nødvendig av dyrevernmessige hensyn, og minimum vår og høst for kontroll, merking, napping og klipping av ull, nødvendig parasittbehandling, o.l.*
- 7) *Paring skal skje slik at lamming og kjeing kan forekomme når beite- og klimaforhold er gunstige.*

Gode vinterbeiter er nødvendig for et godt dyrehold. Nøkkelarten røsslyng inngår i beitegrunnet gjennom hele året, men er viktigst utover høsten og vinteren, da omfanget av andre beiteplanter reduseres. Selv om røsslyng er den viktigste vinterbeiteplanta, er tilgang på starr og gras som dyra finner innimellom lyngen betydningsfull for det samlede næringsopptaket om vinteren. Småfe på utmarksbeite skal etter regelverket ha tilsyn minst en gang per uke i områder uten særskilt risiko. Ved mistanke om økt fare må tilsynet intensiveres slik at forhold som kan medføre dårlig velferd, syke, skadde og avmagrede dyr, oppdages så tidlig som råd er. Det er en forutsetning at beitelokalitetene gir muligheter for å komme til med nødfôr, også i perioder med dårlig vær. Beitene må ha tilstrekkelig ferskvannstilgang gjennom hele året. Det må planlegges løsninger for mulig vannmangel, både sommer som vinter.

Gammelnorsk sau og andre husdyrslag

Gammelnorsk sau (ofte kalt villsau) er mye brukt i utegangerdrift i kystlynghei, ettersom det er en hardfôr, lett sau som er tilpasset helårsbeiting hvor det er vilkår for det. Under de riktige kombinasjoner av milde vintre, tilstrekkelig med areal og velskjøttede kystlyngheier, greier gimrer og voksne sauer av gammelnorsk sau seg vanligvis tilfredsstillende gjennom vinteren. Paring skal skje slik at lamming om våren ikke starter før beitegraset er kommet i vekst slik at sauene finner næringsrikt fôr til produksjon av melk. Kommer det tungt snøfall som blir liggende, og som gjør det vanskelig for sauene å få tak i tilstrekkelig fôr, må en straks sette inn tiltak med tilleggsfôring og om nødvendig hente dyrene i hus og/eller innhegning med ly for nødvendig oppfølging. Innholdet av protein i beiteplantene gjennom vinteren er gjerne noe knapt. Gammelnorsk sau kan i noen grad tære litt på kroppsreserver gjennom vinteren. Dyrene må da ha fått bygd opp kroppsreserver gjennom sommer, høst og førjulsvinter.

Gammelnorsk sau er godt tilpassa beiting i kystlynghei.

Dersom lammene fra sau i kystlynghei ikke har nådd tilfredsstillende slaktevekt, kjøttsetting og fettinnhold ved tidspunktet for høstslaktning må man gjøre tilpasninger. Disse lammene som ikke er slaktemodne må da overvintres på en måte som sikrer tilstrekkelig fôrtilgang og god dyrevelferd. Små sauelam må ikke gå sammen med vær slik at de kan bli paret, da drektighet krever svært mye og setter individet tilbake i utvikling, og kan være i strid med kravet om godt dyrehold. Produksjonsmessig er det heller ikke noen god løsning at utegangersau lammer årsgamle, da en lett kan komme inn i en vond sirkel med seinere lamming og dermed små lam om høsten.

Vanlig norsk kvit sau og andre norske langhalete raser med regional utvikling og tilpassing (steigar, cheviot, ryggja), spælsau og eventuelt andre saueraser kan også beite i kystlynghei lenge utover høsten der det er vilkår for det, og i deler av vinteren når det blir kombinert med innefôring som sikrer dyra tilstrekkelig med energi og protein. Driftsmåten som kombinerer utegangerdrift og innefôring er lite brukt i dag sammenlignet med tidligere, men er fortsatt i bruk m.a. i området ved Lindesnes i Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og enkelte steder videre nordover langs kysten. Beiting med de langhala sauerasene eller spælsau i kystlynghei gjennom sommeren vil ofte gi mindre tilvekst på lamma enn annet utmarks- eller fjellbeite. Mengdeinnslaget av gras og urter er viktig, det gjelder å få en god start på tilveksten hos lamma fra våren av, og at tilveksten ikke stagnerer og blir for lav når en kommer utover sommeren og seinsommeren. Ved større innslag av strandeng i tilknytning til kystlynghei, kan beitet være tilfredsstillende som sommerbeite både til tyngre saueraser og stedvis til storfe (sinkyr,

kviger, kastrater, ammekyr). Naturtypen strandeng er det generelt mer av på deler av Trøndelagskysten og særlig i Nordland (Helgelandskysten) enn hva som er tilfelle på Vestlandet.

3.3 Lyngsviing

Lyngsviing er avgjørende både for opprettholdelse av ønsket artsinnhold i lyngheiene og det biologiske mangfoldet, og for sikring av godt og tilstrekkelig beitegrunnlag. Det er derfor viktig å planlegge lyngsviingen for flere år framover slik at man til enhver tid har den mosaikk av grasarealer og lyngarealer av forskjellig alder som er ønskelig. Ved planleggingen av avsviingen må man også ta hensyn til spesielle verdier knyttet til området, slik som fugl, kulturminner, landskapsestetikk og eventuelle erosjonsproblemer. Det er viktig å orientere seg om hvilke verdier som finnes i området gjennom f. eks forvaltningsorgan som kommunen, fylkeskommunen, Fylkesmannen eller Miljødirektoratet/Statens Naturoppsyn, og tilpasse den planlagte skjøtselen til disse verdiene.

Lyngsviing er ei vanleg skjøtselsform i kystlynghei.

Når det gjelder lyngsviing, er de generelle rådene at avsviingsflatene ikke skal være for store. Med store avsviingsområder minker det biologiske mangfoldet og sauen får vanskeligere for å finne godt fôr i tilstrekkelige mengder til enhver tid. For lammenes tilvekst er det spesielt viktig at det finnes lett tilgjengelige grasarealer fra våren og utover sommeren. Lyngsviingsarbeidet blir imidlertid mer arbeidskrevende når avsviingsarealene er små så det gjelder å finne en passe balanse.

I denne sammenheng er det viktig å kunne vurdere og bestemme hvor lang tid det skal gå mellom hver gang man svir av samme område dvs. hvilken rotasjonsperiode lyngheivegetasjonen skal ha. Utviklingen av røsslyngplanten går gjennom flere faser, fra pionerfase til byggefase og videre til moden fase. Fôrproduksjonen er høyest i tidlig byggefase. Når lyngen begynner å bli gammel ("moden") dvs. vanligvis når den har blitt 20-30 cm høy, brenner man på nytt. Hvor lang tid det tar varierer med klima, lokale vokseforhold og beitetrykk, men man regner med 8-20 år. Siden utviklingen av røsslyngen kan variere så mye er det viktig at man lager individuelle skjøtselsplaner som tar hensyn både til røsslyngens evne til å regenerere, røsslyngens tilveksthastighet og en vurdering av problemarter som kan komme inn etter sviing. Eksempler på problemarter er einstape, sitkagran, rynkerose og tistler.

Selve avsviingsarbeidet må også planlegges nøye med hensyn til hvor ilden skal starte og avsluttes. Myr- og vannkanter kan være naturlige avslutningslinjer, men det hender at man må lage branngater (5-6 m) for å sikre en god avslutning. Man må sørge for å ha brannsløkkingsutstyr tilgjengelig og man må varsle brannvesenet på forhånd. Naboer bør også varsles. Det er viktig å være mange nok for å sikre at man kan styre brannen. Brenning må bare gjennomføres under gunstige værforhold og med tele eller fuktig jord, dvs. i perioden fra sein høst til tidlig vår. Hvis man ikke selv har erfaring med lyngsviing, bør man få hjelp fra noen med erfaring, i hvert fall første gangen.

3.4 Restaurering av kystlynghei

I gammel lynghei dvs. lynghei som ikke har vært brent på lenge, kan det være et kraftig oppslag av busker og trær. Hvis lyngheia skal tas i bruk igjen bør dette ryddes før man brenner på nytt. Noe bjørk, rogn og ulike vierarter bør imidlertid settes igjen fordi det kan være viktig "tilskuddsfôr" for sauen. I gammel lynghei er det mer mose og lav i bunnsjiktet enn i lynghei som har vært i kontinuerlig drift. Det kan forårsake seinere regenerering av vegetasjonen etter sviing. I tillegg kan gammel lyng ha

vanskeligere for å sette rotskudd, noe som også forsinker regenereringen. Selv om regenereringen i gammel røsslyng går seint etter første sviing, kan det gå raskere ved ny sviing. Det beste resultatet oppnås imidlertid i områder som ikke er for gjengrodde.

3.5 Mål for skjøtsel på Utsetøya

SKJØTSELSPLAN			
Dato utarbeiding av skjøtelsesplan:			
21-22.10.2021			
Dato befarings:			
31.8.2021			
Dato samtale med grunneier/bruker:			
21.10.2021			
Utformet av:		Firma:	
Liv Guri Velle & Pål Thorvaldsen		Møreforsking og NIBIO	
UTM sone:	Nord:	Øst:	Gnr./Bnr.:
	N 7050327	Ø 508517	107/1-3
Areal (nåværende):		Areal (etter evt. restaurering):	
517 daa			
Del av verneområde:		Hvilket vern:	
Nei			
Finnes det særskilte skjøtselshensyn i området, hvilke:			
Nei			

MÅL

Hovedmål for lokaliteten:

- Skjømte kystlyngheia på en slik måte at man oppnår god økologisk tilstand av naturtypen
- Tilse at lyngheia utgjør et godt beite gjennom hele året, slik at man sikrer et godt dyrehold
- Svi mer kystlynghei slik at det blir mer lyng i pionerfase, og dermed større grasandelen i kystlynghei beitet. Det er i dag om lag 9 daa kystlynghei pr daa grasmark.
- Opprettholde det helhetlige kulturlandskapet på øya for videre bruk og undervisning for Fosen Folkehøgskole

konkrete delmål:

- Ta ut trær, busker og kratt
- Bekjempe fremmedarter
- Komme i gang med sviing, særlig i prioritert område (de figur 4)
- Øke dyretallet på sommerstid

Ev. spesifikke mål for delområde(r):

Det legges opp til 1., 2. og 3. prioritetsområder for lyngsviingen (figur 4). Det er ønskelig at man starter opp med sviing i førsteprioritetsområdet. Ved å gjøre dette oppnår man en styrt beitebruk til en større del av kystlyngheia på øya (beitedyr trekkes som oftest inn mot de svidde områdene, etter urter og gress som etablerer seg i brannflatene). Når det gjelder sviing i området med 3. prioritet, anbefales det at fremmedarter og trær fjernes før sviing. Dette for å unngå at fremmedarter får spre seg inn i brannflater.

Tilstandsmål arter:

- Få røsslyngen over i en mer vital og sterk form. Dette betyr at en del av den gamle lyngen, som også bære preg av å være en del tørkeskadet, svis bort og erstattes med yngre lyng.

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing:

- Stoppe spredningen av fremmedarter, særlig berg- og buskfuru og sitkagran
- Unngå at furu som sprer seg fra Hitra etablerer seg i kystlynghei
- Tilse at busker og kratt ikke får spre seg ytterligere på øya. Her må man ha kombinasjoner av beitebruk og manuell fjerning av busker og kratt

3.6 Planlagte skjøtselstiltak på Utsetøya

3.6.1 Beiterelaterte tiltak

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak, beiting:

Opprettholde et beitetrykk på om lag 25 mordyr og 1 vær i vinterhalvåret.

Øke beitetrykket med 4-6 sau/geit i sommerhalvåret. Disse dyra kan settes på beite fra rundt juni og hentes hjem i september. Dersom det kommer somre som er ekstra tørre, og grasproduksjonen er lav, må antall dyr på sommerbeite reduseres, eller beiteperioden kortes ned.

Utsetøya beites i dag av 24 gammelnorsk sau på helårsbeite. Dette er et beitetrykk som har vært praktisert i noen år, men må anses å være noe svakt i forhold til beiteressursene på øya. Beiteområdet er til sammen 576 daa, det vil si at hvert mordyr har 24 daa beite tilgjengelig. I tillegg kommer strandberg, åpen myrflate og skogsmark med varierende beiteverdi. I beiteområdet inngår 52 daa seminaturlig eng (inkludert hagemark), 7 daa øvre strandeng og 517 daa kystlynghei. For hver daa engareal har beitedyra i underkant av 9 daa kystlynghei tilgjengelig. Ifølge Buer (2011) er normen for et godt beitetrykk i kystlynghei 1 mordyr pr. 10 daa lyngbeite. Men dette vil variere med hvor stor andel grasmarksareal dyra har tilgjengelig samt kvaliteten i lyngheia. Det er likevel grunnlag for å øke besetningsstørrelsen på Utsetøya noe etter hvert som kvaliteten i lyngheia økes gjennom regelmessig lyngbrenning.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak beiting og tilrettelegging for beiting:			
Helårsbeiting med 25 mordyr og 1 vær	Årlig f.o.m. 2022		
Ekstra sommerbeiting med 4-6 småfe (juni-september)	Årlig f.o.m. 2022		
Utstysrbehov knyttet til beiting og tilrettelegging for beiting:			
Her er alt av nødvendig utstyr tilgjengelig.			

3.6.2 Planer for sviing

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak med sviing:

Delta på, og være vertskap for, et kurs innen lyngsviing. Dette tiltaket bør prioriteres for å øke kunnskapen om brann blant de som jobber på Folkehøgskolen. Det anbefales at det søkes midler om gjennomføring av kurs i 2021/2022. Her kan man ta kontakt med landbrukskontoret for å finne ut om det er aktuelt å samordne seg med f. eks Frøya og Hitra Villsaulag.

Ettersom mye av lyngheia er i en sein moden til degenererende fase, og i dårlig tilstand grunnet tørkeskade, bør man så snart som råd komme i gang med lyngsviing. Det er i alt 517 daa kystlynghei på Utsetøya. Med en rotasjonssyklus på 20 år mellom hver gang et område blir brent, tilsier dette et årlig svibehov på om lag 25 daa. En rotasjonssyklus på 20 kan være relativt intensivt over tid under norske forhold, men kan forsvares på Utsetøya for å øke grasandelen i beitet, og for å ta ned andelen med tørkeskadet lyng. Hvor mye som faktisk blir brent hvert år må tilpasses forholdene. I år med gode forhold for lyngbrenning er det viktig at dette blir utnyttet slik at en får brent relativt mer enn i år med dårligere forhold. Vi foreslår derfor at man i nåværende skjøtelsesplanperiode (2022-2026) ser for seg at man legger opp til å svi 35 daa kystlynghei.

Det anbefales at man prioriterer å starte opp med å svi lynghei som er i dårlig stand, med mye tørkeskadet røsslyng. Videre kan man med fordel begynne med de områda som ligger lengst fra plantefelta med fremmedarter, slik at ikke brannen er med på å akselerere spredningen av disse artene. Se kart med forslag til brannflater som bør prioriteres. Se forslag til prioritering av sviflater på figur 4.

Figur 4. Forslag til prioritering av lyngsviing på Utsetøya. Områder skravert med hvitt bør gis førsteprioritet. Hensikten med dette er først og fremst å få dyra til å beite en større del av øya. Området markert med blått gis andreprioritet. I begge disse områdene bør større trær felles før sviing. Det er også viktig at det blir tatt forhåndsregler rundt hyttene før lyngsviing for å unngå at verdier går tapt. Området skravert med rødt bør ikke svies før plantefelt med buskfuru, bergfuru og vanlig furu er hogd ut. Lokaliteten krever stor innsats med rydding av kratt før brenning, men kratt som er i ferd med å utvikle seg til lauvskog i de dype kløftene i dette området har stor biologisk verdi og kan få utvikle seg fritt.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak sviing:			
Kurs (teori inne og praksis ut, innleid foredragsholder)	2021/2022	10 000	
Sviing av 35 daa kystlynghei	2022-2026	35 daa per år x Statsforvalterens sats for inneværende år	
Innkjøp diverse utstyr (3 brannvifter, 3 gassbrennere, kjeldresser)	2021/2022	30 000	
Utstyrskbehov knyttet til sviing:			
Det er behov for å kjøpe inn flere brannvifter, gassbrennere, og kjeldresser som tåler flammer. I tillegg kan det vurderes innkjøp inn en løvblåser som brukes ved brenning. Samlet kostand estimeres til 30 000.			

3.6.3 Planlagte restaureringstiltak

Beskrivelse av planlagte restaureringstiltak:

Fjerning av trær, busker og kratt anses som et restaureringstiltak. Det anbefales at man fortsatt tar ut trær på årlige dugnader, og dette tiltaket bør intensiveres i kommende år. Det er registrert sekundær spredning og stedvis begynnende skogdannelse av buskfuru. Plantefeltet av berg- og buskfuru er 3,5 daa stort, og det bør prioriteres å få fjernet denne frøkilden så fort det lar seg gjøre. Man bør også vurdere å ta ut et plantefelt av furu litt lengre opp i lia opp mot Fjellet som et enkelttiltak for å hindre spredning av frø inn i kystlynghei. Dette plantefeltet er på 1,5 daa. Like viktig er det å få hogd ut den grana som er plantet i plantefeltet i Vika (11,5 daa) og de få individene som er plantet i hagemarksskogen i Utsetbukta. Ved hogst i hagemarksskogen er det viktig å unngå å skade de mange steingjerdene i området. Det anbefales at det omsøkes støtte fra egne ordninger til å ta ut fremmedarter på øya – her vil Stasforvalteren kunne være behjelpelig med informasjon.

Etablert ospeskog og annen lauvskog som har etablert seg i kantsonen mellom innmark og utmark bør få stå og utvikle seg fritt da dette er biologisk verdifulle habitat og en naturlig del av kulturlandskapet langs kysten. Her finnes det også flere gamle og store seljetrær med særlig rik epifyttvegetasjon og et fåtall plantet poppel der det også epifyttsamfunnet er godt utviklet. Poppel ble ikke artsbestemt, men trolig er

dette balsampoppel som er vurdert som svært høy risiko (SE) på fremmedartlista. Det er usikkerhet om arten er i stand til å spre seg med frø i Norge, men den har omfattende klonal vekst. Det er så langt ikke registrert spredning fra poppel på øya.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Spesifikke restaureringstiltak:			
På enkelte områder er det nødvendig at det hugges trær og busker før sviing. Dersom en person bruker tre dager til dette før sviing, vil dette ha en årlig kostnad på (8 timer a 250 kr)	Årlig	6000	
Fjerning av plantefelt på øya	2022-2026	Bør søkes om støtte på egne ordninger for dette	
Innkjøp av utstyr	2021/2022	20 000	
Utstyrskostnader knyttet til rydding/slått/fjerning av problemarter:			
Det er nødvendig å få kjøpt inn noen kraftige grensakser/hekksakser/ ryddesager til å fjerne fremmedarter som vokser frem. Utstyrskostand estimeres til 20 000.			

3.6.4 Andre planlagte skjøtselstiltak

ANDRE AKTUELLE SKJØTSELSTILTAK
Beskrivelse av andre tiltak, ut over restaurering, sviing og beiting.
Ingen.

KOSTNADSOVERSIKT	Prioritering (år)	Antall daa og kostnad per daa	Kontroll (år)
Tiltak:			
UTSTYRSBEHOV			
Annet:			

3.7 Oppfølging av skjøtselsplanen

OPPFØLGING
<p>Skjøtselsplanen skal evalueres innen 5 år:</p> <p>Ny evaluering bør skje innen 2026</p>
<p>Behov for registrering av spesifikke naturtyper og/eller artsgrupper:</p> <p>Beitemarksopp, moser og lav kan med fordel kartlegges i seminaturalig eng på Utsetøya. Det ble ved befaring registrert mye epifyttvegetasjon på selje, osp og poppel på øya. Spesielt vokste lungenever tallrikt, men også arter som sølvnever, grønnever, fløyelsglye og teglkjuka. I naturbeitemaka ble det registrert kjeglevokssopp og gul vokssopp.</p>
<p>Nylig gjennomførte eller påbegynte tiltak som er finansiert:</p> <p>Ingen</p>
ANSVAR
<p>Person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtselsplanen:</p> <p>Gardsbestyrer Emma Engevold ved Fosen Folkehøgskole</p>

4 Mer informasjon

For mer utfyllende om skjøtsel, restaurering og hevd, se: **Skjøtselsboka for kulturlandskap og gamle norske kulturmarker** som finnes på DNS hjemmesider.

Annen aktuell litteratur:

- Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Florø.
- Haaland, S. 2002. Fem tusen år med flammer; det europeiske lyngheilandskapet. Vigmostad & Bjørke.
- Halvorsen, R., Bryn, A., Erikstad, L. & Lindgaard, A. 2015. Natur i Norge - NiN. Artsdatabanken, Trondheim (<http://www.artsdatabanken.no/nin>).
- Halvorsen, R., medarbeidere og samarbeidspartnere, 2015. NiN – typeinndeling og beskrivelsessystem for natursystemnivået. – Natur i Norge, Artikkel 3 (versjon 2.0.3): 1–509 (Artsdatabanken, Trondheim; <http://www.artsdatabanken.no>.)
- Kaland, P.E. & Vandvik, V. 1998. Kystlynghei. S. 50-60 i: Framstad, E. & Lid, I.B. (red.) Jordbrukets kulturlandskap, Universitetsforlaget, Oslo.
- Moen, A. 1998. Nasjonalatlas for Norge: Vegetasjon. Statens kartverk, Hønefoss.
- Nilsen, L.S. (red.) 2009. Naturen. Populærvitenskapelig tidsskrift. 2009-2: 66-128. Spesialnummer om kystlynghei i Norge.
- Norderhaug, A. & Johansen L. 2011. Kulturmark og boreal hei – I: Lindgaard, A. og Henriksen, S. (red.) 2011. Norsk rødliste for naturtyper 2011. Artsdatabanken, Trondheim.

5 Detaljert beskrivelse av naturtypene på lokaliteten

SØKBARE EGENSKAPER (for Naturbase)						
Navn på lokaliteten: Utsetøya Kystlynghei		Kommune: Hitra kommune		Områdenr.:		
ID i naturbase: NINFP2110053202 Fjellet NINFP2110053207 Heia NINFP2110053206 Klubben		Registrert i felt av: Pål Thorvaldsen og Liv Guri Velle		Dato: 17. september 2021		
Eventuelle tidligere registreringer (år og navn) og andre kilder (skriftlige og muntlige): Back, O. 2017. Skjøtselsplan for Utsetøya, Hitra kommune, Sør-Trøndelag fylke.				Skjøtselsavtale: Inngått år: 2021 Utløper år: 2026		
Hovednaturtype (% andel fordeling): T34 Kystlynghei (90 %) Tilleggsnaturtyper/mosaikk (% andel fordeling): T1/ T6 Bart berg/Strandberg (10 %)			Grunntyper etter NiN, M1:5000 (% andel fordeling): T34 - C2 Kalkfattig kystlynghei (90 %)			
Kvalitet (etter kvalitetsmatrise MD 2021): Lav kvalitet (53202 Fjellet og 53207 Heia) Høy kvalitet (53206 Klubben) Verdi (Etter DN-håndbok 13): Revidert fra 2016 til 2021 - Viktig (B)			Annen dokumentasjon (bilder, belagte arter m.m.):			
Påvirkningsfaktorer (kodeliste i håndbok 13, vedlegg 11): Skogplanting P1Sp						
Stedkvalitet		Tilstand/Hevd		Bruk (nå):		Vegetasjonstyper:
< 20 m	x	God	x	Slått		
20-50 m		Svak	x	Beite	x	
50-100		Ingen		Pløying		
>100 m		Gjengrodd		Gjødsling		
		Dårlig		Lauving		
				Torvtekt		
				Brenning	x	
				Park/hagestell		

OMRÅDEBESKRIVELSE (For naturbase og som grunnlag for skjøtelsesplanen)

Innledning:

Områdebeskrivelsen er utarbeidet av Pål Thorvaldsen (NIBIO) og Liv Guri Velle (Møreforskning AS) etter feltbefaring 17.09.2021. Befaring ble gjort med formål om nykartlegging av området som grunnlag for utarbeiding av skjøtelsesplan for kystlynghei på oppdrag fra Statsforvalteren i Trøndelag. I forbindelse med arbeidet ble hele Utsetøya kartlagt etter NiN 2.1. Alle verdifulle naturtyper etter Miljødirektoratets instruks (2021), heriblant kystlynghei, ble i dette arbeidet avgrenset og gitt en kort områdebeskrivelse som grunnlag for å fastsette lokalitetens verdi etter gitte kriterier. Området har tidligere vært befart av Olaug Bach i forbindelse med utarbeiding av skjøtelsesplan, men lokaliteten ligger ikke i Naturbase.

Beliggenhet og naturgrunnlag:

Utsetøya ligger på østsida av Hitra rett nord for Børøysund. Bioklimatisk ligger Utsetøya i boreonemoral vegetasjonssone i klart oseanisk seksjon (O2). Berggrunnen består av dioritt.

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper:

Kystlyngheia (T34-C2) er fattig med vekslende mellom tørre og fuktigere utforminger. Hverken rikhei eller intermediær hei ble registrert. Størst utbredelse har tørr fattighei som forekommer på høgdedrag og i sørhellingene, gjerne i mosaikk med bart berg eller strandberg ned mot sjøen. Fattig fukthei/baklihei (T34-C1) finnes hovedsakelig i forsenkingene ned mot myrdrag og i nordhellingene. Av øvrige verdifulle naturtyper på Utsetøya ble det registrert naturbeitemark (med opphav i tidligere slåttemark), seminaturlig strandeng og hagemark.

Artsmangfold:

De vanligste artene i kystlynghei er røsslyng, storbjønnskjegg, tyttebær, torvull, duskull, krekling, blåbær, rypebær, ørevier, slåttestarr og heisiv. I tørrhei på mer grunnlendt mark kommer arter som melbær, geitsvingel og kornstarr inn. I fuktheia øker spesielt pors, rome og blokkebær. Viktigste gjengroingsarter er einer, furu og bjørk. De vanligste moseartene er heigråmose, kystkransmose, heiflette, etasjemose og furumose. Stedvis forekommer tett kratt av buskfuru, spesielt gjelder dette i sørhellingen inn mot lia opp til toppen av Fjellet. Lengre sør og nærmere Hitra har et fåtalls individer av sitkagran etablert seg sammen med spredte furutrær.

I fastsetting av verdi for naturmangfold i de tre lokalitetene skåres alle til moderat verdi. De to største utelukkende på grunn av størrelse. Den minste lokaliteten (Klubben) oppjusteres fra liten til moderat verdi på grunn av forekomst av røsslyng i overgang fra pioner til byggefase.

Bruk, tilstand og påvirkning:

Utsetøya har siden 1991 blitt beitet av 24-25 gammelnorsk sau. Besetningen eies av Fosen folkehøyskole og saueholdet inngår som en del av undervisningen ved skolen. Det praktiseres helårsbeite og alt areal på øya inngår i beiteområdet med unntak av noe inngjerdet hage i tilknytning til gårdsbruket og de tre hyttene på øya. Beitetrykket vurderes som noe svakt i kystlynghei, men tilfredsstillende i andre beitebetinga naturtyper. På steder med sterk vindpåvirkning holdes røsslyngen lav og tett. Det er stedvis høy dekning av røsslyng i vegetasjonen, spesielt på Klubben der alt areal ble svidd i 2015. Dette året ble det også svidd mindre partier med vissen lyng rundt om på øya. Senere har det vært tilløp til en mindre lyngbrann mellom en hytte og Klubben. I alle disse sivflatene er det svært god rekruttering av røsslyng.

Med unntak for lokaliteten Klubben lengst i sør og mindre partier der det nylig har vært svidd, er kystlyngheia på Utsetøya i dårlig tilstand ifølge kriteriene for verdisetting av naturtyper etter Miljødirektoratets instruks for verdisetting av naturtyper (2021). Tilstanden vurderes til dårlig fordi storparten av arealet vurderes til å være i tidlig gjengroingsfase etter flere år med for svakt beite, samtidig som det stedvis er noe effekt av fremmedarter. Tilstanden kan forventes gradvis bedring etter hvert som rydding av plantefelt og hogst av forvilla furu blir intensivert. Etter rydding kan skjøtsel med lyngbrenning bli gjenopptatt over et større areal.

Fremmede arter:

Det er plantet både bergfuru og buskfuru på øya og det er registrert stedvis stor spredning i lokaliteten kalt Fjellet, der spesielt de nedre delene rundt plantefeltet har en temmelig tett bestand av fremmearter. Samtidig ser en også at buskfuru har greid å spre seg opp til toppen av Fjellet der den har etablert seg i klynger. Det ble registrert individer med kongler på slik at sekundær spredning er ventet å tilta i løpet av kommende år. På sikt vil dette gi stor negativ effekt på hele denne lokaliteten. I de øvrige lokalitetene er det registrert ubetydelig effekt av fremmedarter. Det ble registrert et fåtall individer av sitkagran i lokaliteten kalt Heia. Dette er trolig individer som har spredd seg fra nærliggende plantefelt på Hitra ettersom det ikke er plantet sitkagran på Utsetøya. Det er for øvrig plantet noe balsapoppel langs en driftsvei inn mot tunet i Utsebukta. Det ble ikke registrert spredning fra denne arten til kystlyngheia.

Kulturminner:

Det ble registrert flere fint oppmurte driftsveier og noe steingjerde innenfor kystlyngheilokalitetene. Ellers er det gjort arkeologiske funn på øya som tilsier en langvarig bosetningshistorie.

Skjøtsel og hensyn:

Utsetøya beites i dag av 24 gammelnorsk sau på helårsbeite. Dette er et beitetrykk som har vært praktisert i noen år, men må anses å være noe svakt i forhold til beiteressursene på øya. Beiteområdet er til sammen 576 daa, det vil si at hvert mordyr har 24 daa beite tilgjengelig. I tillegg kommer strandberg, åpen myrflate og skogsmark med varierende beiteverdi. I beiteområdet inngår 52 daa seminaturlig eng (inkludert hagemark), 7 daa øvre strandeng og 517 daa kystlyngheia. For hver daa engareal har beitedyra i underkant av 9 daa kystlyngheia tilgjengelig. Ifølge Buer (2011) er normen for et godt beitetrykk i kystlyngheia 1 mordyr pr. 10 daa lyngbeite. Men dette vil variere med hvor stor andel grasmarksareal dyra har tilgjengelig samt kvaliteten i lyngheia. Det er likevel grunnlag for å øke besetningsstørrelsen på Utsetøya noe etter hvert som kvaliteten i lyngheia økes gjennom regelmessig lyngbrenning.

På øya er det flere plantefelt av både gran, furu, bergfuru og buskfuru. Dette gjør at kystlyngheia innenfor spredningssonen for plantefeltene er sært utsatt for å bli invadert av bartrær, spesielt gjelder dette de første åra etter en vellykket lyngsviing, da det i en periode kan være mye bar jord. Alle disse plantefeltene bør derfor på sikt hogges ut. I mellomtiden bør en unngå å svi i år med stor kongleproduksjon og en bør unngå å svi i spredningssonen, som er alt areal inntil plantefeltet samt areal nord og nordvest for plantefeltet. Dette fordi frøene slippes i tørt vær og spres lengst med tørre, sørlige vinder. Utsetøya er dessuten utsatt for frøspredning fra plantefelt fra Hitra der det er plantet mye sitkagran. Som en del av skjøtelsen bør en derfor regelmessig gå over øya og fjerne ungplanter av alle bartrær som har spredd seg til øya. Skjøtelsarbeidet på Utsetøya bør i de kommende åra intensiveres betydelig for å holde bukt med spredningen av fremmedarter og andre bartrær.

Del av helhetlig landskap:

Kystlynghei inngår som en viktig del av det jordbrukshistoriske brukslandskapet på Utsetøya og i ytre Trøndelag ellers, der også naturbeitemark, tidligere slåttemark, mindre partier med hassel/ ospeskog og seminaturlig strandeng utgjør verdifulle biotoper for artsmangfoldet i et helhetlig kulturlandskap.

Verdibegrunnelse:

Lokalitetene 53202 Fjellet og 53207 Heia får begge lav verdi etter sammenstilling av tilstand og naturmangfold. Lokaliteten 53206 Klubben kommer etter denne sammenstillingen ut med høy verdi.

Kystlyngheia på Utsetøya har tidligere hatt svært høy verdi (A) begrunnet i at den er en del av et helhetlig kulturlandskap (Bach, 2016). Slike hensyn inngår ikke i de nye kriteriene for verdisetting (Miljødirektoratet 2021), som i størst mulig grad skal være en objektiv vurdering av hver enkelt naturtypes tilstand og artsmangfold. Den tidligere vurderingen er nok noe høy sett på bakgrunn av tilstanden i naturtypen, slik at lokalitetene samlet sett vurderes til å ha en viktig verdi (B).

Merknad:

6 Kilder

Referanser:

Back, O. 2017. Skjøtselsplan for Utsetøya, Hitra kommune, Sør-Trøndelag fylke.

Utseth, Sverre R. 1989. Hitraboka: Gårds- og slektshistorie, Sandstad sokn. ISBN: 82-991983

7 Ortofoto/kart

Ortofoto/kart: Her skal det legges ved ortofoto og kart. Dersom det lages kart av grunneiger/bruker i del B, kan de legges ved her. La det komme frem hvem som har laget de ulike kartene.

1. avgrensning av lokaliteten ved registrering
2. ev. utvidelsesmuligheter ved restaurering stiples,
3. Felter med spesiell skjøtsel; forekomst av problemarter/rødlistearter osv. bør nummereres/skraveres og avmerkes på kartet/flybildet. Målestokk: Mest mulig detaljert, minimum 1:5000

NB: avgrensning er enklest å få nøyaktig på ortofoto/flybilde.

8 Bilder

Alle foto er tatt ved befarings 31.8.2021 av Pål Thorvaldsen.

Bilde 1.

Fra den nordlige delen av Utsetøya. Her ser man fattig kystlynghei med arter som røsslyng og bjønnskjegg som mengdearter. Furu er i ferd med å etablere seg.

Bilde 2.

Fra den nordlige delen av Utsetøya. Særlig furu sprer seg utover i lyngheia. Enkelte parti er mer åpne enn andre.

Bilde 3.

Fra midt-partiet av Utsetøya. Enkelte av trærne er større enn andre. Store trær er frøkilder til spredning av trær utover øya.

Bilde 4.

Fremmedarter som berg- og buskfuru bør prioriteres ved uttak av trær. Her buskfuru som har spredt seg fra plantefeltet nedenfor

Bilde 5.

Semi-naturlig eng fra Vika. Dette er tidligere dyrket mark, men som ikke har blitt gjødslet eller utsatt for tyngre kjøretøy. Fra gamle kilder kan en lese at de ble slått og hesjet (høyproduksjon). I dag beites arealene av gammelnorsk sau. Semi-naturlig eng er en truet naturtype, og det er viktig at de ikke gjødsles.

Bilde 6.

Kystlynghei fra den sørlige delen av Utsetøya. Her er det også noe gjengroing i form av løvtrær og nåltrær.

Bilde 7.

Fra Klubben hvor det ble svidd lynghei i 2015. I dag er denne lyngheia i pionerfase i overgang til byggefase. Røsslyngen har høy vitalitet, det er lite tørkeskade i dette området, og lyngheia utgjør gode beiter.

Bilde 8.

Røsslyngen har regenerert godt i de svidde flatene fra 2015.

9 Artsliste

Art	Vitenskapelig navn	Registrert
Bergfuru	<i>Pinus uncinata</i>	2021
Bjønnsjegg	<i>Trichophorum cespitosum</i>	2021
Bjørk	<i>Betula pubescens</i>	2021
Blokkebær	<i>Vaccinium uliginosum</i>	2021
Blåbær	<i>Vaccinium myrtillus</i>	2021
Blåklukke	<i>Campanula rotundifolia</i>	2021
Buskfuru	<i>Pinus mugo</i>	2021
Duskull	<i>Eriophorum augustifolium</i>	2021
Einer	<i>Juniperus communis</i>	2021
Engfrytle	<i>Luzula multiflora ssp. multiflora</i>	2021
Engkvein	<i>Agrostis capillaris</i>	2021
Etasjemose	<i>Hylocomium splendens</i>	2021
Finnsjegg	<i>Nardus stricta</i>	2021
Fuglevikke	<i>Vicia cracca</i>	2021
Furu	<i>Pinus sylvestris</i>	2021
Furumose	<i>Pleurozium screberii</i>	2021
Gulaks	<i>Anthoxanthum odoratum</i>	2021
Heigråmose	<i>Racomitrium lanuginosum</i>	2021
Heisiv	<i>Juncus squarrosus</i>	2021
Kornstarr	<i>Carex panicea</i>	2021
Krekling	<i>Empetrum nigrum</i>	2021
Melbær	<i>Arctostaphylos uva-ursi</i>	2021
Pors	<i>Myrica gale</i>	2021
Røsslyng	<i>Calluna vulgaris</i>	2021
Sauesvingel	<i>Festuca ovina</i>	2021
Sitkagran	<i>Picea sitchensis</i>	2021
Skogstjerne	<i>Trientalis europaea</i>	2021
Slåttestarr	<i>Carex nigra ssp. nigra</i>	2021
Smyle	<i>Avenella flexuosa</i>	2021
Sølvbunke	<i>Deschampsia cespitosa ssp. cespitosa</i>	2021
Tepperot	<i>Potentilla erecta</i>	2021
Torvmyrull	<i>Eriophorum vaginatum</i>	2021
Tyttebær	<i>Vaccinium vitis-idaea</i>	2021
Vanlig arve	<i>Cerastium fontanum</i>	2021
Ørevier	<i>Salix aurita</i>	2021
Øyentrøst ssp.	<i>Euphrasia spp.</i>	2021

10 Veiledning til skjøtelsplanskjemaene

Skjøtelsplanmalen er delt inn i ulike deler, der del 2.0, 3.5 og 3.6. fylles ut av fagkyndig kartlegger, og del 2.1. fylles ut av grunneier/bruker, eventuelt i samarbeid med fagkyndig kartlegger. Del 2 skal gi en generell beskrivelse av naturgrunnlaget innenfor lokaliteten, og en enkel beskrivelse av dagens drift. Del 3 omhandler skjøtsel av lokaliteten, og oppfølgingen av denne. Del 2 og 3 er innrettet for grunneier/bruker og forvaltningen. Del 5 gir en beskrivelse av naturtypene som inngår i drifta, og genererer i hovedsak informasjon rettet inn mot forvaltning, inkludert søkbare egenskaper for området i naturbase. For søkbare egenskaper er det viktig at de begrepene og kodene som er oppgitt brukes (egenskaper merket med * er her obligatoriske). Områdebeskrivelse og beskrivelse av skjøtsel skal være ren tekst som ikke blir søkbar. For mer utfyllende forklaringer for beskrivelse av naturtypen kystlynghei med respektive grunntyper, se Natur i Norge (NiN) ([www.artsdatabanken](http://www.artsdatabanken.no)) og for verdisetting og påvirkningsfaktorer, se DN-håndbok 13 (2. utgave 2006) (www.miljodirektoratet.no).

Del 2. Om naturgrunnlaget og dagens drift på lokaliteten

Denne delen skal i hovedsak fylles ut av grunneier/bruker selv, eller av fagkyndig kartlegger i samarbeid med grunneier/bruker. Delen er utformet slik at den samler viktig informasjon for grunneier/bruker, Mattilsynet og for fagkyndig kartlegger som skal utforme forslag til skjøtelsplan i dialog med grunneier/bruker del 3.

2.1 Kort områdebeskrivelse av [navn på lokaliteten]

Fylles ut av fagkyndig kartlegger.

Tekst: Her skal man gi en generell beskrivelse av lokalitetens naturgrunnlag, og da med vekt på hvilke naturtyper som finnes innenfor lokaliteten. Beskrivelsen er ment for grunneier/bruker, og vil ha noe overlapp med områdebeskrivelsen i kapittel 5.

Figur: Lag kartutsnitt av lokaliteten. Tegn polygon for ulike naturtyper (eventuelt mosaikker mellom naturtyper) dersom dette lar seg gjøre. Annen informasjon som gjerne kan kartfestes er: sviflater (med årstall for sviing), gjerder, vannkilder, fôringsplass m.m.

2.2 Driftsbeskrivelse

Denne delen fylles ut av grunneier/bruker, eventuelt i samarbeid med fagkyndig kartlegger.

Dato for utarbeiding av driftsbeskrivelse: Dato for ferdigstilling av B-spesiell del

Beskriv dagens beite: Lag en kort beskrivelse av hvor dyrene går på beite, og hva slags type beite dette er. Dersom dyrene flyttes rundt på ulike delområder/øyer, få frem dette, bruk gjerne kart.

Dersom det inngår andre naturtyper enn kystlynghei på beitene, slik som f. eks strandeng, eller tidligere/nåværende overflatedyrket mark, nevnt dette.

Hvor mange dyr beiter på de ulike beiteområdene: Beskriv hvor mange dyr det er på beitet/delområdene av beitet. Dersom det er ulikt beiteantall på beitet/delområdene av beitet, nevnt dette.

Beskriv nåværende opplegg for sviing: Beskriv om det er tradisjon for sviing i området. Beskriv, eller tegn inn på kart hvor det har vært svidd de siste årene, inkludert størrelse på sviflatene. Noter antatt rotasjonslengde for sviing (hvor lang tid det vil være mellom hver gang samme kystlynghei areal skal svies).

Har du gjort andre skjøtselstiltak enn beiting og sviing?: Noter ned om det utføres andre skjøtselstiltak enn beiting og sviing, slik som f. eks. rydding av busker og kratt, fjerning av problemfylte arter m.m.

Vet du hvordan området har vært skjøttet tidligere?: Beskriv om det er gjort vesentlige endringer i dagens skjøtsel i forhold til skjøtsel utført for området tidligere. Er det eksempelvis gjort endringer i beitebruk, lyngsviing, slått eller høsting.

Er det noe ved dagens skjøtsel du mener bør endres?: Dette kan vurderes med grunnlag i holdvurderinger og slaktevekt på dyr, grad av avbeitet vegetasjon og tråkkskader, vegetasjonssammensetting m.m.

Må skjøtselen tilpasses spesielle verdier i området?: Beskriv om skjøtselen må tilpasses forhold og/eller verdier som kulturminner, vern, sjeldne arter, problemfylte arter etc. Dette kan være forhold/verdier som eksempelvis ikke tåler beite og/eller lyngsviing, eller hvor skjøtsel må tilpasses spesielle perioder gjennom året etc.

Beskriv rutiner for tilsyn og sanking: Beskriv hvordan tilsynet med dyr og sanking er planlagt, gjerne med vekt på spesielle forhold som lamming, perioder med dårlig værforhold m.m.

Beskriv tilgang til ly på beite: Beskriv om det finnes naturlige ly for dyra på beitet og/eller delområdene av beitet, eller om det er satt opp ly for dyrene. Merk gjerne av på kart.

Beskriv rutiner for eventuell nødfôring og plassering av fôrplass: Forklar hvordan rutinene for eventuell nødfôring, eksempelvis om det må kjøpes inn fôr eksternt eller finnes tilgjengelig på bruket, og om fôret skal transporteres til beitet med traktor eller båt osv. Dersom det er etablert permanent fôrplass, kan denne gjerne tegnes inn på kart.

Beskriv vanntilgang til dyra på beite: Forklar om det finnes naturlig vanntilgang til dyra på beitet/delområder av beitet gjennom året (merk gjerne av på kart), og dersom ikke, beskriv hvordan vanntilgang håndteres.

Relevante tillatelser fra Mattilsynet: Nevn om det er gitt relevante dispensasjoner/tillatelser fra Mattilsynet, slik som eksempelvis dispensasjon til utegang uten tjenlig oppholdsrom.

Driften gjennom året – legg til aktiviteter: Legg til aktiviteter som hører til årshjulet i driften, slik som flere sanking, holdvurderinger, flytting av dyr, uttak av ungdyr m.m. Eksempel på årshjul er gitt i Villsauboka (se eksempel i vedlegg 1, årshjul hentet fra Buer, 2011, side 135).

Har dere ønsker eller mål for de neste 3-5 år som det skal tas hensyn til?: Beskriv ønsker for videre driftsstrategi, slik som eksempelvis at man ønsker å øke/reducere besetningen, ta i bruk nye områder (restaurere beiter), planer for nye gjerder/innhegninger m.m.

Andre kommentarer: Dersom det er opplysninger som ikke har kommet frem andre steder, kan disse fylles inn her.

Del 3. Skjøtsel av lokaliteten

Denne delen skal fylles ut av kartlegger/fagkyndig, og det forventes bakgrunnskunnskap om vegetasjonslære og forståelse av hva som er bærekraftig bruk i kystlynghei. Skjøtselsplanen skal utformes etter dialog med grunneier/bruker, og skal være konkret og forståelig for praktisk bruk. Søkbare egenskaper (for Naturbase) og Områdebeskrivelse (for Naturbase og som grunnlag for skjøtselsplan) er i hovedsak ment for forvaltningen, og må følge påkrevd terminologi.

3.5 Mål for skjøtselen på lokaliteten

Utarbeides av fagkyndig kartlegger.

Dato utarbeiding av skjøtselsplan: Dato for ferdigstilt skjøtselsplan.

Dato befaring: Dato for når det ble utført feltbefaring(er).

Dato samtale med grunneier/bruker: Dato for når det var dialog mellom grunneier/bruker og kartlegger/fagkyndig.

Utformet av: Navn på kartlegger/fagkyndig som har utarbeidet skjøtselsplanen ev. hvem som har veiledet arbeidet.

Firma: Hvor kartlegger/fagkyndig er ansatt.

UTM sone/Nord/Øst: Sett inn sone og koordinater for midtpunktet i polygonen/polygonene som er kartlagt.

Gnr/bnr: Oppgi alle gårds og bruksnummer innen lokaliteten som skjøtelsesplanen gjelder for. Dette kan være mange for store lokaliteter og områder som ikke er utskiftet. Her kan man få hjelp av kommunen.

Areal (nåværende og etter evt. restaurering): Oppgi areal på lokaliteten ved registrering, om aktuelt angi også areal etter at restaureringstiltak er gjennomført dersom dette vil endre på arealstørrelsen.

Del av verneområde: Det skal noteres om området ligger helt eller delvis innenfor et verneområde.

Hvilket vern: Sett opp hvilket vern det er snakk om.

Finnes det særskilte skjøtselshensyn for området, hvilke: Få frem om det er særskilte skjøtselshensyn som må tas for det gitte området/delområde(r). Dette kan være særskilte verdier/forhold der skjøtelsen må tilpasses, eller hvor man ikke kan utføre normal skjøtsel. Dersom området ligger innenfor et verneområde og har konkrete bevaringsmål som vil påvirke skjøtelsen, skal dette beskrives her.

Hovedmål for lokaliteten: Gi en overordnet hovedmålsetting for området.

Konkrete delmål: Gi konkrete delmål for området som bygger opp under hovedmålsettingen.

Ev. spesifikke mål for delområde(r): Gi spesifikke delmål for delområde(r) innenfor området. La disse delområdene komme tydelig frem på kart.

Tilstandsmål arter: Gjelder rødlistearter, karakterarter og totalt antall arter som skal konkretiseres med % økning innen et tidsrom, eks innen 10 år. Er lokaliteten i god hevd vil det være et mål i seg selv å beholde dagens artsinventar og fordeling.

Mål for bekjempelse av problemarter/gjengroing: Oppgi mål for hvordan man skal bekjempe problemarter og gjengroing innenfor området. Enkelte uønskede arter fremmes av skjøtselstiltak, oppgi mål for hvordan disse skal følges opp etter eventuell skjøtsel.

3.6. Planlagte skjøtselstiltak på lokaliteten

Utarbeides av fagkyndig kartlegger.

3.6.1 Beiterelaterte tiltak

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak, beiting: Gi en beskrivelse av generelle tiltak for beiting i området/delområder, slik som antall daa per beitedyr, veksling av beitetrykk gjennom året, styrt beitebruk/flytting av dyr m.m. (jf. kap 3.2 og kap. 10 Skjøtselshandboka).

Kostnadsoversikt med prioriteringer deles inn i spesifikke beitetiltak og planlagte skjøtselstiltak for beiting. Her skal man oppgi hvilke år innenfor skjøtelsesplanen spesifikke tiltak skal prioriteres, antall daa og kostnad per daa, og hvilke år tiltaket skal kontrolleres. Faktiske kostnader skal beregnes. Tiltak og kostnader for sviing, restaureringstiltak og andre skjøtselstiltak blir gitt i 3.6.2-3.6.4.

Utstyrsbehov knyttet til beiting og tilrettelegging for beiting: Spesielle behov for utstyr til beiting eller tilrettelegging for beiting, slik som gjerder, grinder, innhegning, fôrplass, enkle kaianlegg m.m.

3.6.2 Planer for sviing

Beskrivelse av planlagte skjøtselstiltak med sviing: Gi en beskrivelse av generelle tiltak for sviing i området, slik som hva som er anbefalt størrelse på svidlatene, om det er områder som skal prioriteres frem for andre i forhold til sviing, hva slags rotasjonssykluser som passer for området, om det er spesielle hensyn eller oppfølginger som skal tas etter sviing m.m. (jf. kap. 3.3, kap. 10 Skjøtselshandboka og vedlegg 2, Retningslinjer for lyngsviing utarbeidet av SNO).

Kostnadsoversikt med prioriteringer deles inn i spesifikke beitetiltak og planlagte skjøtselstiltak for beiting. Her skal man oppgi hvilke år innenfor skjøtelsesplanen spesifikke tiltak skal prioriteres, antall daa og kostnad per daa, og hvilke år tiltaket skal kontrolleres. Faktiske kostnader skal beregnes.

Utstyrsbehov knyttet til sviing: Spesielle behov for utstyr til sviing, slik som brannvifter, gassbrenner, kurs, innleid hjelp m.m.

3.6.3 Planlagte restaureringstiltak

Beskrivelse av restaureringstiltak: Gi en beskrivelse av restaureringstiltak for området, slik som sviing av degenererende lyng, oppfølging av sviflater der røsslyng i større grad regenererer ved hjelp av frøspiring (og ikke rotskudd), tilpasning av beitetrykk til områder i restaureringsfase, ringbarking og midlertidig plassering av kvisthauger m.m.

Kostnadsoversikt med prioriteringer deles inn i spesifikke beitetiltak og planlagte skjøtselstiltak for beiting. Her skal man oppgi hvilke år innenfor skjøtelsplanen spesifikke tiltak skal prioriteres, antall daa og kostnad per daa, og hvilke år tiltaket skal kontrolleres. Faktiske kostnader skal beregnes.

Utstyrskrav knyttet til rydding/slått/fjerning av problemarter: Spesielle behov for utstyr til rydding/slått/fjerning av problemarter, slik som slåmaskin, ryddesag m.m.

3.6.4 Andre planlagte skjøtselstiltak

Beskrivelse av andre tiltak utover beiting og sviing: Gi en beskrivelse av generelle tiltak utover beiting og sviing, slik som slått (spesifikke lokale slåttetidspunkt, behandling og/eller fjerning av høyet, slått hvert år eller sjeldnere, eventuelt før- og etterbeiting, valg av husdyrrase, antall beitedyr, tidsperioder for beiting osv.), lauving/styving (tidspunkt, behandling av kvister osv.), rydding av busker og kratt, fjerning av uønskede arter/frøkilder m.m. Ta også med om det finnes spesielle *skjøtselshensyn* knyttet til kulturminner, styvingstrær, hi/reir, fuktområder, adkomst til lokalitet, utkjøring av tømmer/ved, eiendomsstruktur osv.

Kostnadsoversikt med prioriteringer deles inn i spesifikke beitetiltak og planlagte skjøtselstiltak for beiting. Her skal man oppgi hvilke år innenfor skjøtelsplanen spesifikke tiltak skal prioriteres, antall daa og kostnad per daa, og hvilke år tiltaket skal kontrolleres. Faktiske kostnader skal beregnes.

Utstyrskrav: Behov for annet utstyr som ikke er tatt med tidligere i pkt 3.6.1-3.6.3.

3.7 Oppfølging av skjøtelsplanen

Utarbeides av fagkyndig kartlegger.

Skjøtelsplanen skal evalueres innen x år: Det bør angis årstall for evaluering av tiltakene igangsatt etter skjøtelsplanen.

Behov for registrering av spesifikke naturtyper og/eller artsgrupper: Dersom det er aktuelt med supplerende registrering av spesifikke naturtyper og/eller artsgrupper så nevnes dette her.

Nylig gjennomførte eller påbegynte tiltak som er finansiert: Oppgi om det finnes pågående eller avsluttede tiltak som allerede har fått tildelt tilskudd i området.

Skjøtelsavtale parter: Oppgi hvilke parter som inngår i skjøtelsavtalen.

Ansvar: Navn på person(-er) som har ansvar for iverksettelse av skjøtelsplanen, eks grunneier/bruker for gjennomføring av tiltak, samt person i forvaltningen for oppfølging av skjøtelsavtaler med mer.

Del 5. Detaljert beskrivelse av naturtypene på lokaliteten

Søkbare egenskaper (for naturbase):

***Navn på lokaliteten:** Offisielle stedsnavn etter vedtatte rettskrivningsnormer, dvs. normalt navn fra kartblad i M711-serien. Ved bruk av navn fra økonomisk kartverk oppgis i tillegg nærmeste stedsnavn på M711-kart. Eventuelt med støttenavn i tillegg (dvs. lokale stedsnavn som ikke står på kart, eller områdenavn).

Kommune: Oppgi kommunenavn.

***Områdenr.:** Løpenummer. Nummeret skal være unikt (to geografisk atskilte områder kan ikke ha samme nummer) og vil i en fylkes-/nasjonal sammenstilling starte med kommunenummeret.

ID i naturbase: Oppgis hvis området ligger i Naturbase fra før.

***Registrert i felt av: (Inventør/kartlegger):** Angi alle som har vært med på å fremskaffe primærdata i felt.

Dato: Dato for registrering(er) i felt

***Eventuelle tidligere registreringer og andre kilder:** Angi årstall for ev. tidligere kartlegging av lokalitet. Få fram om lokaliteten har blitt undersøkt gjentatte ganger. Referanse til rapporter settes opp under «Kilder» mot slutten av dokumentet.

Skjøtselsavtale, årstall for når inngått og når utløpt: Oppgi om det finnes skjøtselsavtale(r) for området, og varighet for denne/disse.

***Hovednaturtype:** Hovednaturtype og tilleggsnaturtyper oppgis etter Natur i Norge (NiN) i prosentvis fordeling mellom naturtypene. Se <http://www.artsdatabanken.no/naturinorge>.

Kilde: Halvorsen, R., medarbeidere og samarbeidspartnere, 2015. NiN – typeinndeling og beskrivelsessystem for natursystemnivået. – Natur i Norge, Artikkel 3 (versjon 2.0.3): 1–509. En lokalitet kan inneholde en småskala mosaikk mellom naturtyper som det er vanskelig å avgrense, og der avgrensingen har liten praktisk betydning for planlegging og forvaltning. Lokaliteten plasseres da i den naturtypen det er mest av, eller den som er viktigst. Andre naturtyper registreres da som mosaikk (helst med prosentandeler). Usikkerheter i valg av naturtyper utdypes i områdebeskrivelsen.

***Grunntyper etter NiN:** Her oppgis grunntypene av hovedtypen kystlynghei, etter Natur i Norge, for målestokk 1:5000. For kystlynghei er dette tilsammen 6 grunntyper; Kalkfattig baklihei T34-C-1, Kalkfattige kystlyngheier T34-C-2, Intermediær baklihei T34-C-3, Intermediære kystlyngheier T34-C-4, Svakt kalkrike kystlyngheier T34-C-5 og Sterkt kalkrike kystlyngheier T34-C-6. Kilde: Halvorsen, R., Bendiksen, E., Bratli, H., Bryn, A., Jordal, J.B., Svalheim, E.J., Vandvik, V., Velle, L.G., & Øien, D.-I. 2015. Beskrivelser av utvalgte enheter for kartlegging i målestokk 1:5000 etter NiN versjon 2.0 og artslister som viser diagnostiske arters fordeling langs viktige lokale komplekse miljøvariabler. – Natur i Norge, Kartleggingsveileder (versjon 2.0.3), Del C4: 1–111. Usikkerheter i valg av grunntyper utdypes i områdebeskrivelsen.

***Verdi:** A, B, C. Usikkerhet og gradering angis i områdebeskrivelsen. Se Miljødirektoratets Veileder for kartlegging, verdisetting og forvaltning av naturtyper på land og i ferskvann. Utkast til faktaark 2015 – Kulturmark. Versjon 7. august 2015.

http://www.miljodirektoratet.no/Global/dokumenter/tema/arter_og_naturtyper/Faktaark%20-%20Kulturmark.pdf

Annen dokumentasjon: Oppgi om det finnes eller har blitt samlet annen dokumentasjon, slik som bilder, belagte arter, og hvor disse finnes.

Påvirkningsfaktorer (tekniske inngrep m.m.): Etter liste i vedlegg 11 i Kartlegging av naturtyper - verdisetting av biologisk mangfold, DN-håndbok 13, 2. utgave 2006 (oppdatert 2007). <http://www.miljodirektoratet.no/no/Publikasjoner/Publikasjoner-fra-DirNat/DN-handboker/Kartlegging-av-naturtyper---verdisetting-av-biologisk-mangfold/>

***Stedkvalitet:** Avgrensingens nøyaktighet beskrives i 5 kategorier. Sett kryss.

Tilstand (hevd): For kulturbetingete lokaliteter oppgis tilstanden etter 5-gradert skala. Sett kryss. Under tilstand i områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende beskrivelse.

Bruk: For kulturbetingete lokaliteter oppgis *nåværende* bruk. Sett kryss. I områdebeskrivelsen nedenfor ønskes en mer utfyllende tekst om tidligere og nåværende skjøtsel.

Vegetasjonstyper: Her kan man fylle ut informasjon om hovednaturtyper/grunntyper ved å benytte seg av Vegetasjonstyper i Norge (se Fremstad, E. 1997. Vegetasjonstyper i Norge. NINA Temahefte 12. NINA, Trondheim). <http://www.nina.no/archive/nina/PppBasePdf/temahefte%5C012.pdf>

Områdebeskrivelse:

***Områdebeskrivelse:** Skal være forvaltningsrettet, tilpasset brukeren og må være tilstrekkelig til å kunne begrunne valg av naturtype, verdi og skjøtsels- og restaureringstiltak som skal ivareta lokaliteten.

Innledning: Opplysninger om kartleggingen/ skjøtselsplanarbeidet. I hvilken sammenheng kartleggingen er gjort, hva som er gjort tidligere, om den nye beskrivelsen supplerer eller erstatter tidligere beskrivelser og lignende.

Beliggenhet og naturgrunnlag: Geografisk beliggenhet og supplerende opplysninger til kartet, evt. buffersone beskrives. Hvor nøyaktig er avgrensningen? Sistnevnte kan variere, både som følge av kartleggingsmetodikk og naturgitte årsaker, og det bør skilles mellom disse to faktorene. Viktige topografiske og geologiske forhold. Viktige naturgitte faktorer som påvirker økosystemets stabilitet (skogbrann, flom, nedbør/luftfuktighet, vind).

Naturtyper, utforminger og vegetasjonstyper: Supplerende opplysninger om naturtyper, utforminger og mosaikk oppgis her, samt supplerende opplysninger om truede vegetasjonstyper og evt. andre viktige vegetasjonstyper. Hvis naturtyper/vegetasjonstyper som ikke er prioriterte er inkludert, skal dette nevnes og begrunnes (f.eks. av arronderingsmessige årsaker).

Artsmangfold: Typiske/karakteristiske/dominerende arter. I hagemark/lauveng bør ulike treslag angis, samt deres mengdefordeling. I tillegg kan arter som supplerer eller spesifiserer ytterligere i forhold til naturtype-/vegetasjonstypebeskrivelsen nevnes. Alle sjeldne, kravfulle og rødlistede arter skal listes opp med antall/mengde for artene, samt funnhistorikk.

Bruk, tilstand, påvirkning: Utfyllende opplysninger om tilstand, inngrep, andre påvirkningsfaktorer, historikk og bruk. Bruk: Nåværende og tidligere bruk skal beskrives. For tidligere bruk menes tradisjonell drift, (helst tilbake til før krigen). Kontinuitet i bruk/ikke bruk: Angi perioder (årstall) med ev. opphør av drift. Perioder (årstall) med ev. intensivering av drift, eks: flere slåtter pr år, økt gjødsling (type og mengde gjødsel med mer). For tilstand angi her eventuell avvikende skjøtsel: Slått men graset ligger igjen, slått ved plenklipping, bare beiting osv. For slåttemyr er grøfting og slått viktig. For kystlynghei er brenning og beiting viktig. Noter type gjengroingsarter og grad av gjengroing. Avgrens gjerne på ortofoto arealer med preg av forfall. NB: (Dette blir supplerende opplysninger til rubrikken *hevd* ovenfor). Påvirkningsfaktorer kan i tillegg registreres som søkbar egenskap for alle naturtyper. For kulturlandskap kan bruk registreres som søkbar egenskap.

Fremmede arter: Forekomst og tiltak. (Hvor de vokser merkes av på ortofoto/kart).

Kulturminner: Forekomst av spesielle kulturminner i lokaliteten, eks bakkemurer, steingjerde, stakksneis osv.

Skjøtsel og hensyn: Skjøtsel er aktive tiltak for å fremme naturverdiene. Hensyn er passive tiltak for å unngå skadelige aktiviteter for lokaliteten, eller visse former for bruk/inngrep som ikke vesentlig påvirker de naturverdiene som skal ivaretas. Er det konkrete forslag og behov for å ta spesielle hensyn utenfor lokaliteten bør det nevnes her. Det gis her en kort oppsummering av det som skrives i skjøtelsesplanen om mål for skjøtsel, tilstand, skjøtselstiltak, tidsplan m.m.

Del av helhetlig landskap: Sammenheng med andre områder innenfor et større areal. Det vil ofte være aktuelt å vise til nærmere beskrivelse i dokument eller kilde på faktaarket.

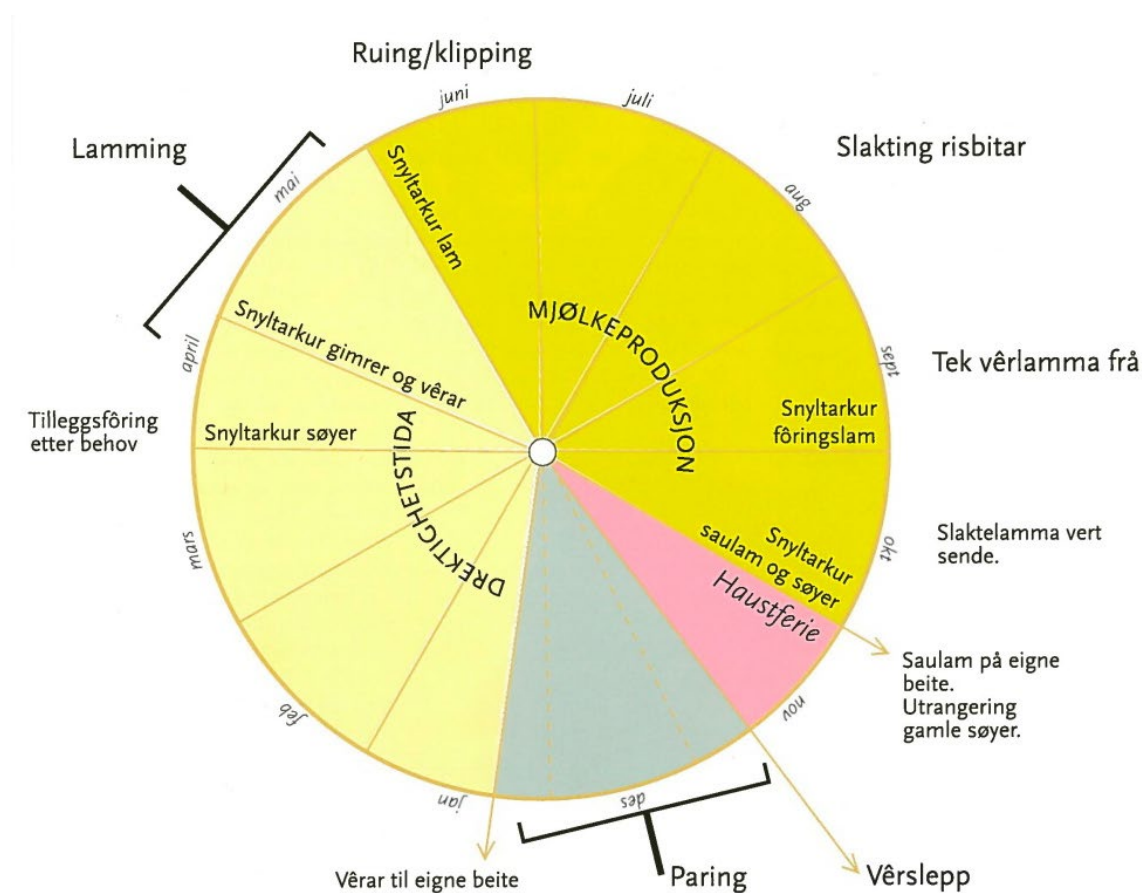
Verdibegrunnelse (Obligatorisk): A, B eller C. Angi kort hvilke faktorer som i størst grad bidrar til verdien som er satt. Eventuell usikkerhet i forhold til verdien bør nevnes. Eventuelle utviklingstrekk som støtter verdivalget, nevnes. Om lokaliteten har endret verdisetting siden forrige registrering bør dette begrunnes her.

Merknad: Her kan det legges inn uthevet kommentar om at lokaliteten må oppsøkes på nytt, at avgrensningen er for unøyaktig m.m.

Vedlegg 1: Eksempel på villsaudrift gjennom året fra Grøneng (Sogn og Fjordane).

Kilde: Villsauboka Buer, H. 2011. Villsauboka. Selja Forlag, Florø.

Kommentar: Denne modellen har en noe høy bruk av parasittbehandling. Merk at parasittbehandling og behandling mot utøy (flått og sauekrabbe) må vurderes lokalt.

SNO-retningslinjer for lyngbrenning

Til: Ansatte i SNO og tjenesteytere

Fra: SNO-sentralt

Dato: Gjeldende fra 2011

Mange verneområder langs kysten innehar store areal med kystlynghei. Dette er en menneskeskapt naturtype som er avhengig av bruk for å bestå. Hvis bruken opphører, vil områdene gro til med busker og trær. Fremmede arter som bergfuru og/eller sitkagran har også blitt plantet mange steder, og er i dag i full spredning. Lyngbrenning er en rask og kostnadseffektiv måte å skjøtte kystlyngheia på. Målet er å få fram en mosaikk av vegetasjonsflater med røsslynghei i ulik alder. Da vil heia få størst variasjon og vil også få best fôrverdi. Lyngbrenning i kombinasjon med beiting er den beste måten å skjøtte lynghei på. Hvis det i lyngheia er stort oppslag av busker og trær bør dette ryddes før man brenner. Men man kan med fordel la noe stå igjen da treklynger kan brukes som skjul for dyra og beite. Antall år mellom lyngbrenninger kan variere (fra åtte år til over 20 år). Sjekk røsslyngtilstanden; gammel og grov lyng bør brennes, men vær klar over at regenereringa etter brann kan ta noen år og det er viktig å følge med på dette slik at ikke all røsslyng brennes før ny kommer tilbake. Det beste er å brenne FØR mosemattene får mulighet til å bli heldekkende. Husk fotodokumentasjon før, under og etter arbeidet.

Før brenning

- Skjøtselshjemmel gjennom verneforskrift eller NML § 47, og bestilling fra forvaltningsmyndigheten skal foreligge
- Det er kommunen som er myndighet vedrørende åpen brenning. Åpen brenning er bare tillatt dersom kommunen har åpnet opp for dette gjennom "Forskrift om åpen brenning og brenning av avfall i småovner". Sjekk om kommunen har åpnet opp for dette. I motsatt fall må det søkes dispensasjon fra forbudet
- Stedlig politi skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Brannvesenet skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Naboer og grunneier skal alltid varsles i forkant av tidspunktet for brenning
- Ha en plan for hvordan brannen kan slukkes
- Planlegg godt hvor det skal brennes – en mosaikkstruktur mellom brente og ubrente flater er å foretrekke. Finnes det naturlige avslutningslinjer (som stier, myrkanter eller tjern) eller må det brennes branngater? Ei branngate bør ha en bredde på 5-6 m
- Brenn alltid mens jorda er fuktig eller det er tele i jorda (sein høst til tidlig vår fram til seinest 15. april)
- Ta hensyn til fugl. Brenningen bør skje før hekketiden. I de sørligste delene av kysten er ærfugl og grågåås vanligvis i gang med hekking i mars måned, og brenning i slike områder bør derfor være avsluttet innen 15. mars

- Ta hensyn til fornminner og kulturminner

Under brenning

- Brenn bare under gunstige værforhold; laber bris er passe vindstyrke
- Vanligvis brenner man med vinden
- Ha godt med mannskap og slukkeutstyr (brannvifter, spader med lange skaft, snøskuffer etc.)
- Brannen kan startes med en propanblåselampe. Det er en fordel å tenne på flere steder slik at det danner seg en brannfront
- Ved slukking; vær bak flammene og slukk brannen fra kilden. Slukk brannen på bakketoppen. Da mister flammene noe av kraften og er lettere å slukke
- Bruk arbeidsklær av bomull eller ull, kraftige støvler, lue og arbeidshansker

Etter brenning

- Gå aldri fra et område hvor det fortsatt kommer røyk. Forsikre deg om at brannen er godt slukket
- Ha beredskap ved behov for etterslukking
- Få inn på kart hvilke områder som er brent og når de er brent
- Stedlig politi skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Brannvesenet skal alltid varsles etter at brenningen er avsluttet
- Naboer og grunneier skal alltid varsles og etter at brenningen er avsluttet

Norsk institutt for bioøkonomi (NIBIO) ble opprettet 1. juli 2015 som en fusjon av Bioforsk, Norsk institutt for landbruksøkonomisk forskning (NILF) og Norsk institutt for skog og landskap.

Bioøkonomi baserer seg på utnyttelse og forvaltning av biologiske ressurser fra jord og hav, fremfor en fossil økonomi som er basert på kull, olje og gass. NIBIO skal være nasjonalt ledende for utvikling av kunnskap om bioøkonomi.

Gjennom forskning og kunnskapsproduksjon skal instituttet bidra til matsikkerhet, bærekraftig ressursforvaltning, innovasjon og verdiskaping innenfor verdikjedene for mat, skog og andre biobaserte næringer. Instituttet skal levere forskning, forvaltningsstøtte og kunnskap til anvendelse i nasjonal beredskap, forvaltning, næringsliv og samfunnet for øvrig.

NIBIO er eid av Landbruks- og matdepartementet som et forvaltningsorgan med særskilte fullmakter og eget styre. Hovedkontoret er på Ås. Instituttet har flere regionale enheter og et avdelingskontor i Oslo.